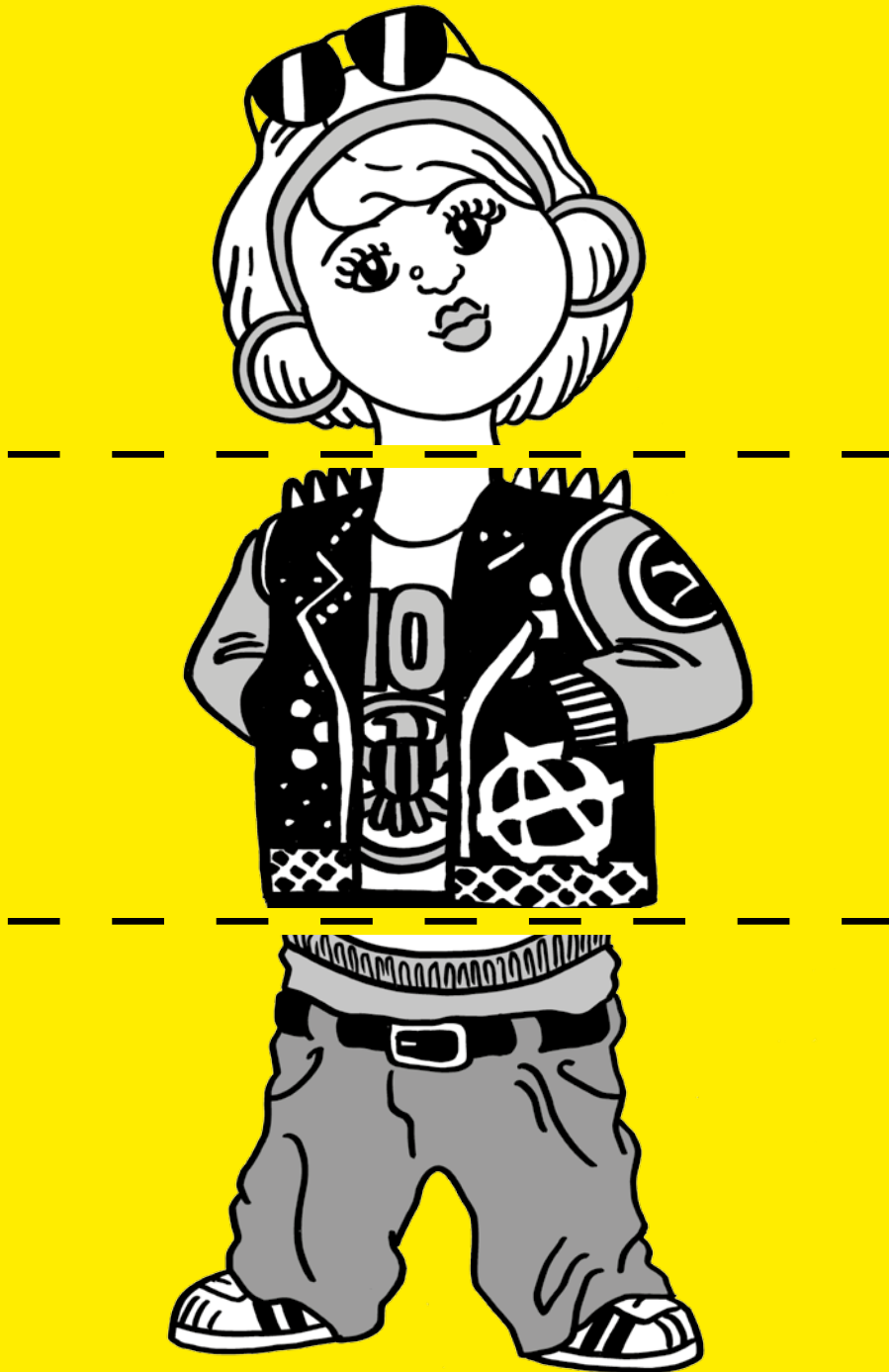

MAARIT PIHKALA, PIA PUU OKSANEN & JOHANNA LAMPINEN

MUN RAJAT

AMNESTY
INTERNATIONAL

MUN RAJAT-OPETUSMATERIAALI

Vuonna 2012 uusittu Amnestyn Mun rajat -opetusmateriaali puhuttelee koko kouluyhteisöä – sekä oppilaita että opettajia – ja kannustaa turvallisen kouluympäristön luomiseen. Amnestyn ja koulujen välisellä yhteistyöllä halutaan tavoittaa eri sukupuolia ja puhua jokaiselle kuuluvista oikeuksista.

Opetusmateriaalin keskeinen viesti on, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus on ihmisoikeus. Nuoria halutaan rohkaista pohtimaan omia sekä toisten rajoja ja käymään keskustelua vallitsevista seksuaalisuuteen liittyvistä stereotypioista ja normeista. Mun rajat -tuntien tavoitteena on opettaa nuorta kunnioittamaan omia ja toisten nuorten oikeuksia sekä kertoa, kuinka omalla toiminnalla voi edistää oikeuksien toteutumista.

Mun rajat -opetusmateriaali koostuu neljästä erityyppisestä tehtävälohkosta ja 15 erilaisesta harjoituksesta. Suositus on, että Mun rajat -oppitunti sisältäisi yhden harjoituksen jokaisesta tehtävälohkosta.

Tehtävälohkot ovat seuraavat:

- Aloitustehtävä
- Lämmittelytehtävä
- Sisältötehtävä
- Lopetustehtävä

Opetusmateriaali sisältää neljä 1-2 oppitunnin mittaista valmista tuntisuunnitelmaa yläkouluille ja toiselle asteelle sekä runsaasti taustamateriaalia tehtävien käsittelyyn. Opettajaa tai ohjaajaa kannustetaan myös käyttämään opetuksessaan osia materiaalista ja kehittämään tehtäviä eteenpäin.

Kouluun voi halutessaan tilata kouluvierailijan kertomaan Mun rajat -opetusmateriaalin teemoista. Vapaaehtoisten toteuttamia kouluvierailuja tehdään mahdollisuuksien mukaan. Lisätietoja kouluvierailuista löytyy Amnestyn nettisivuilta: www.amnesty.fi/opettajille/kouluvierailut

Helsingissä 2.1.2013

Maarit Pihkala
Ihmisoikeuskasvatuksen koordinaattori
Amnesty Internationalin Suomen osasto
maarit.pihkala@amnesty.fi
p. 050 357 9838

TEKSTI Maarit Pihkala, Pia Puu Oksanen, Johanna Lampinen, Eira Lindberg, Taina Tyrväinen ja Amnestyn ihmisoikeuskasvatusryhmä

ULKOASU Anu Merenlahti

KUVITUS Antti Kyrö

MUN RAJAT- OPETUSMATERIAALI	3
Tuntisuunnitelmat	4

ALOITUSTEHTÄVÄT

PMMP-videotervehdys	5
Minä oon mies -video	6
Olet osiesi summa	7

LÄMMITTELYTEHTÄVÄT

Stop-leikki	10
Ryhmäytyminen	10
Ryhmäpaine	11
Mulla on	12
Mä kans	12

SISÄLTÖTEHTÄVÄT

Sananselityspeli	13
Ongelmanratkaisua	26
Seksuaalioikeudet	28
Ihmisoikeuspuolustajat maailmalla	30

LOPETUSTEHTÄVÄT

Mistä saan apua?	35
Pinttyneet asenteet	36
Purkupuu	36

TAUSTAA AIKUISELLE

Auttavia tahoja	37
Mitä tulisi tietää virtuaalimaailman maantieteestä? (tehtävään s.26)	38

OHJETAULUT

Aikuiselle	
Miten toimia kun nuori kertoo kohdanneensa häirintää (tehtävään s. 26)	40
Mitä kertoa nuorelle nettiturvallisuudesta (tehtävään s.26)	41
Nuorelle	
Nettiturvallisuudesta (tehtävään s.26)	42

LIITEMATERIAALIT

Tietoa ja tukea -esite oppilaille (tehtävään s.35)	
Hahmokortit (tehtävään s.7)	
Sananselityskortit 1-32, 7.-8.-luokkalaisille (tehtävään s.13)	
Sananselityskortit 33-50, 9.-luokkalaisille ja toiselle asteelle (tehtävään s. 13)	
Ongelmatilannekortit (tehtävään s. 26)	
Seksuaalioikeuskortit (tehtävään s.28)	
Ihmisoikeuspysäkit (tehtävään s.30)	

LÄHTEET

TUNTISUUNNITELMAT

Neljä erilaista tuntisuunnitelmamallia yläkoululle ja toiselle asteelle. Tuntien kesto 60–90 min.

1. TUNTISUUNNITELMA (60 MIN)

Aloitustehtävä: Olet osiesi summa	15 min
Lämmittelytehtävä: Ryhmäpaine	10 min
Sisältötehtävä: Seksuaalioikeudet	20 min
Lopetustehtävä: Mistä apua?	5 min
Lopetustehtävä: Purkupuu	10 min

2. TUNTISUUNNITELMA (60 MIN)

Aloitustehtävä:	
PMMP-videotervehdys ja Minä oon mies -video	10 min
Lämmittelytehtävä: Stop-leikki	5 min
Lämmittelytehtävä: Mulla on	10 min
Sisältötehtävä: Ongelmaratkaisua	20 min
Lopetustehtävä: Mistä apua?	5 min
Lopetustehtävä: Pinttyneet asenteet	10 min

3. TUNTISUUNNITELMA (60 MIN)

Aloitustehtävä:	
PMMP-videotervehdys ja Minä oon mies -video	10 min
Lämmittelytehtävä: Stop-leikki	5 min
Lämmittelytehtävä: Mä kans -tehtävä	10 min
Sisältötehtävä: Sananselityspeli	20 min
Lopetustehtävä: Mistä apua?	5 min
Lopetustehtävä: Purkupuu	10 min

4. TUNTISUUNNITELMA (90 MIN)

Aloitustehtävä: Olet osiesi summa	15 min
Lämmittelytehtävä: Mulla on	10 min
Lämmittelytehtävä: Ryhmytyminen	5 min
Sisältötehtävä: Seksuaalioikeudet	20 min
Sisältötehtävä: Ihmisoikeuspuolustajat	30 min
Lopetustehtävä: Pinttyneet asenteet	5 min
Lopetustehtävä: Mistä apua?	5 min

PMMP-VIDEOTERVEHDYS

RYHMÄKOKO: 2–30 oppilasta

KESTO: 5 min

MATERIAALIT: Videoklippi, joka löytyy osoitteesta

<http://www.youtube.com/watch?v=bxNwpBZDqFA>

TILA: Luokka, jossa on videotykki.

KUVAUS: Tehtävän tarkoituksena on herätellä oppilaita itsemääräämisoikeuden teemaan. Katsotaan yhdessä Youtubesta PMMP:n videotervehdys Mun rajat -oppitunnille.

TEHTÄVÄ: Ohjaaja näyttää oppilaille PMMP:n videotervehdyksen. Pohditaan yhdessä: Mitä Mira ja Paula haluavat videolla viestiä? Millaisia ajatuksia video herätti?

MIRAN JA PAULAN VIDEOTERVEHDYKSEN SANAT

*Joskus tuntuu, että ihmiset tulee liian lähelle./
Pitäis olla valmis vaikka mihin,/*
mutta koskaan ei pitäisi olla niin kiire, ettei ehtisi harkita./
Mulla on oikeus päättää mun rajoista. Oikeus säätää ne ite./
Mulla on oikeus mun kehoon. Päättää kuka koskee ja miten./
Mulla on oikeus tuntea mun tunteita./ Mulla on oikeus mun omiin mielipiteisiin. /
Mulla on oikeus näyttää miltä mä haluan./
Mun ei tarvii missään tilanteessa kuulla, että mä oon joku vitun homo tai huora./
Mulla on oikeus elää turvallisessa maailmassa. /
Mulla on oikeus elää semmosessa maailmassa,/
jossa mun rajat huomioidaan ja mä huomion muiden rajat /
ja sullakin on./

MINÄ OON MIES -VIDEO

RYHMÄKOKO: 2–30 oppilasta

KESTO: 5 min

MATERIAALIT: Videoklippi, joka löytyy osoitteesta: http://www.youtube.com/watch?v=fRf9Mjlkz40&list=PL8AE3D51E548C48C9&index=4&feature=plpp_video

TILA: Luokka, jossa on videotyppi.

KUVAUS: Tehtävän tarkoituksena on herätellä oppilaita miettimään sukupuolirooleja. Katsotaan yhdessä YouTubesta Justimusfilmsin video Minä oon mies.

TEHTÄVÄ: Ohjaaja näyttää oppilaille Justimusfilmsin Minä oon mies -videon. Pohditaan yhdessä: Millaisia ajatuksia video herätti? Onko Mauri "todellinen" suomalainen mies?

MINÄ OON MIES-BIISIN SANAT

*Minä oon mies / Minä oon Mauri ja minä oon mies,
minä teen töitä kainalot hies./
Jos minä en tekisi lumitöitä, / en minä saisi nukutuksi öitä./
Minä vedän housuni sydämeen asti. / Saappaat jalkaan ja sitten mennään./
jos mulle rupiat niin tullee nennään. /
Meikä pojalla se on muoti tiedos / minä osaan pysytellä tienos./
Vasara ja naula on kaikki mitä tarvii. / iloisena tartun lapion varteen.
Minä oon Mauri ja minä oon mies, / minä teen töitä kainalot hies./
Jos minä en tekisi lumitöitä / en minä saisi nukutuksi öitä./
Minä oon riski ja mull on hyvä piski, / meikä pojalle maistuupi viski./
Meikäläinen syö vain perunoita ja lihhaa /
ja salaattit ja kastikkeet voi nakata pihhaan./*

OLET OSIESI SUMMA

RYHMÄKOKO: 2–30 oppilasta

KESTO: 10-15 min

MATERIAALIT: 24 Olet osiesi summa -hahmokortin palasta.

TILA: Vapaa tila, jossa voi liikkua.

KUVAUS: Oppilaat rakentavat ryhmissä hahmoja yhdistellen hahmokorttien palasia. Hahmot ovat karikatyyreja nuorten alakulttuureista. Tavoite on leikkiä hahmoilla ja kannustaa oppilaita keskustelemaan ennakkoluuloista.

TEHTÄVÄ: Jaa oppilaat ryhmiin. Asettele hahmokortit lattialle sekaisin. Jokainen ryhmä saa vuorotellen hakea yhden hahmokortin osan. Hahmo koostuu kolmesta kehon osasta: pää, keskivartalo ja jalat. Keksikää ryhmässä hahmolle nimi, luonteenpiirteitä, perhe ja harrastuksia. Esitelkää muille ryhmille rakentamanne hahmo.

- Kuka hahmo on?
- Millainen perhe hänellä on?
- Millainen hän on luonteeltaan?
- Millaisia ystäviä hänellä on?
- Millaisia harrastuksia hänellä on?
- Miksi ryhmänne rakensi juuri tällaisen hahmon?
- Mitä kaikkea ulkokuori kertoo ihmisestä?

Voitte jatkaa keskustelua seuraavan sivun lisäsanastoa hyödyntäen:

- Mitä ovat ennakkoluulot?
- Mitä ennakkoluuloja nuoriin kohdistuu?
- Mitä ovat stereotypiat?
- Mitä haittaa stereotyyppioista on?
- Millaisia sosiaalisia normeja nuorten käyttäytymiseen liittyy?
- Miten vapaus ja vastuu liittyvät toisiinsa?
- Mitä tarkoittaa kunnioittaminen?

HOPPARI on tyttö tai poika, joka pitää Rap-musiikista ja pukeutuu löysiin vaatteisiin.

PUNKKARI kuuluu punk-kulttuuriseen nuorisoliikkeeseen. Liikettä leimaa anarkistinen arvomaailma ja elämäntapa.

EMO on lyhenne sanasta "emotionaalisuus", joka tarkoittaa tunteikasta henkilöä. Tunteellisuus kuuluu myös emojen lempimusiikissa sekä näkyy dramaattisessa pukeutumisessa.

HIPPI pyrkii elämään harmoniassa muiden ihmisten ja luonnon kanssa. Hipin aatteet näkyvät ekologisissa vaatetuksessa ja luonnonmukaisessa tyylissä.

HEVARI kuuntelee heavy metal -musiikkia ja pukeutuu useimmiten tyylilleen uskollisesti mustaan.

PISSIS on lyhenne sanasta pissaliisa. Pissaliisa on suomalainen puhekielen sana, joka on liitetty stereotyyppisesti erityisesti teini-tyttöihin, joiden elämäntapaan voivat kuulua suosittu listamusiikki, merkkipaateet ja itsetietoisuus.

GOOTIT ovat nykyaikainen musiikkiin ja pukeutumiseen liittyvä alakulttuuri. Nimitys viittaa englannin sanaan "Gothic" kauhu- ja kuolemaromantiikan merkityksessä.

FRUITTARI on nimitys nuorelle, joka pukeutuu muodikkaasti ja muokkaa aktiivisesti ulkonäköään merkkietoisesti.

SANASTOA

NORMI tarkoittaa sääntöä, ohjetta, arvostuksen mittaa, mallia ja esikuvaa. Sosiaaliset normit ovat käyttäytymissääntöjä, joita moraalikäsitykset usein tukevat. Normi voi myös olla jonkin yhteisön jäseniä sitova toimintaohje tai yhteisön hyväksymä käyttäytymistapa.

ENNAKKOLUULO tarkoittaa perusteetonta torjuvaa tai tuomitsevaa ennakkokäsitystä. Ennakkoluulo muodostuu tarkkailijan omien käsitysten ja arvostusten tai muualta saatujen tietojen perusteella. Tavallisesti ennakkoluulolla tarkoitetaan käsitystä, joka on ristiriidassa todellisuuden kanssa.

STEREOTYPIA on jostakin sosiaalisesta ryhmästä muodostettu yleistys, joka ei ota huomioon yksilöllisiä eroja. Yleistys koetaan usein kielteiseksi. Stereotyyppien avulla muodostetaan liian samansisältöinen kuva kaikista jonkin ryhmän jäsenistä vain pienen otoksen perusteella.

VAPAAUS on esteiden puuttumista ja vapautta toimia toisin kuin "kaikki muut", yksilöllisesti. Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen liittyvä vapaus on esimerkiksi sitä, että voi itse valita seurustelukumppaninsa ja sen, millä tavoin seurustelu etenee. Vapautta on sekä irrottautuminen *sukupuolinnormien* kahleista, että ns. perinteisten roolien noudattaminen, niin tahtoessaan. Omilla valinnoillaan ei kuitenkaan saa rajoittaa toisten yhtäläisiä vapauksia.

VASTUU tarkoittaa omien ja toisten oikeuksien kunnioittamista. Siihen kuuluu oman käyttäytymisen hallinta ja käyttäytymisen seurausten ymmärtäminen. Positiivista vastuunkantoa on esimerkiksi häiriökäyttäytymiseen puuttuminen.

KUNNIOITTAMINEN on toisen ihmisen tai itsensä näkemistä arvokkaana, hyvän ja reilun kohtelun arvoisena. Kunnioittamisen harjoittaminen on ihmis- ja seksuaalioikeuksien toteuttamista arkielämässä. Kunnioittamisen harjoittaminen voi olla vaikkapa huorittelusta ja homotellusta luopumista.

KOMPETENSSI tarkoittaa kykyä harkita mikä on kussakin tilanteessa paras tai hyvä ratkaisu, se on myös kykyä valita vaihtoehtojen välillä. Kompetentti nuori osaa harkita ja toimia omat ja toisten oikeudet huomioiden myös kiperissä tilanteissa.

STOP-LEIKKI

RYHMÄKOKO: 2–30 oppilasta

KESTO: 5–10 min

MATERIAALIT: –

TILA: Vapaa tila, jossa voi liikkua.

KUVAUS: Fyysisten ja henkisten rajojen kunnioittaminen on jokaisen ihmisoikeus. Tässä tehtävässä kokeillaan parin kanssa fyysisesti sitä, missä oppilaiden omat rajat kulkevat. Ohjaaja voi mielikuvien kautta varioida erilaisia tilanteita tehtävään.

TEHTÄVÄ: Jokainen ottaa parin, jota vastapäätä asettuu noin kahden metrin etäisyyden päähän seisomaan. Toinen pari (A) jää seisomaan paikalleen, mutta toisen (B) tehtävänä on hiljaa lähestyä pariaan. A:n tehtävä on sanoa ”Stop!”, kun B tulee läheisyyden sietorajalle. B:n tulee pysähtyä siihen.

Tehtävä puretaan yhdessä koko luokan kesken tai pienissä ryhmissä. Vastauksia voi etsiä mm. seuraaviin kysymyksiin:

- *Miltä harjoitus tuntui?*
 - *Mitä ajatuksia harjoitus herätti?*
 - *Oliko eri ihmisillä erilaiset etäisyystarpeet?*
 - *Päästitkö jonkun ihmisen lähemmäksi kuin toisen? Miksi?*
 - *Miltä tuntui, kun toinen sanoi ”Stop!”?*
- Olisitko voinut mennä vielä lähemmäksi?*

VINKKEJÄ

- Kokeilkaa tehtävää eri ihmisten kanssa
- Lähestykää paria eri vauhteilla
- Kuvitelkaa erilaisia tilanteita, esim. pimeä puisto tai että lähestyjä on joku vieras ihminen

RYHMÄYTYMINEN

RYHMÄKOKO: 6–30 oppilasta

KESTO: 5 min

MATERIAALIT: –

TILA: Vapaa tila, jossa voi liikkua.

KUVAUS: Fyysinen tehtävä, jonka avulla oppilaat voidaan jakaa sopivan kokoisiin pienryhmiin.

TEHTÄVÄ: Oppilaat liikkuvat tilassa vapaasti. Ohjaaja huutaa ”Kolme kynnärpäätä!” Oppilaiden tulee muodostaa ryhmiä, jossa kolme kynnärpäätä koskettaa toisiaan. Tämän jälkeen oppilaat jatkavat vapaata liikkumista tilassa. Seuraavaksi ohjaaja huutaa: ”Kuusi rannetta!”, ”Neljä kantapäätä!”, jne. Leikki loppuu, kun oppilaat on saatu jaettua sopivan kokoisiin pienryhmiin.

RYHMÄPAINE

RYHMÄKOKO: 4–30 oppilasta

KESTO: 10 min

MATERIAALIT: –

TILA: Vapaa tila, jossa voi liikkua.

KUVAUS: Sanallinen tehtävä, joka vaatii eläytymistä. Tehtävän avulla pyritään saamaan aikaan keskustelua siitä, kuinka vaikeaa ryhmäpaineen alla on kieltäytyä erilaisista asioista.

TEHTÄVÄ: Ryhmäpaine tehdään pienryhmissä. Ryhmä voi hetken miettiä asioita, joista nuorten voi olla vaikea kieltäytyä. Ryhmä muodostaa piirin ja yksi ryhmän jäsenistä seisoo piirin keskellä. Piirissä olijat houkuttelevat keskellä seisojaa tekemään erilaisia asioita. Keskellä seisoja ei halua tehdä sitä, mihin muut häntä houkuttelevat, vaan kieltäytyy tilanteeseen sopivalla tavalla. Vaihtakaa piirin keskellä olijaa ohjaajan merkistä. Keskustelkaa lopuksi kieltäytymisen herättämistä tunteista ja ajatuksista.

RYHMÄPAINE JA SEN VASTUSTAMINEN

liittyvät usein kiusaamistilanteisiin. Tiivis luokkayhteisö ei ole vain turva ja auvo. Kun lapset kiusaavat toisiaan, kyse on vallan ja statuksen hankkimisesta, sekä hankitun aseman ylläpitämisestä.

Kiusaamisen esiintyvyyteen vaikuttavat myös luokkahierarkia ja yhteisön tiiviys. Tiiviissä yhteisössä asenteet, tieto, juorut ja käyttäytymistavat leviävät nopeasti.

Joukkoon sopeutuminen ja ikätovereiden paine ovat voimakkaita. Tiiviin yhteisön ulkopuolelle joutuvalle jää varsin vähän vaihtoehtoja, jos ystäväryhmästä toiseen vaihtaminen ei käy päinsä.

VINKKI

Asioita, joista voi olla vaikea kieltäytyä voi olla esimerkiksi: pinnataan tunnilta, ei lueta kokeisiin, pelataan K18-peliä, rikotaan kotiintuloaikaa.

MULLA ON

RYHMÄKOKO: 6–30 oppilasta

KESTO: 10 min

MATERIAALIT: –

TILA: Tuolit piirissä. Tuoleja yksi vähemmän kuin osallistujia.

KUVAUS: Tehtävä, jossa tarkoituksena on sanoa jotain kaunista ja hyvää itsestä. Tehtävän tarkoituksena on voimaannuttaa nuoria ja osoittaa heille, että jokainen heistä on arvokas.

TEHTÄVÄ: Oppilaat istuvat isossa piirissä luokassa. Ohjaaja menee keskelle ja sanoo jotain kaunista ja hyvää itsestä esim. mulla on hyvä sydän. Kaikki, jotka kokivat, että heillä on hyvä sydän vaihtavat paikkaa piirissä. Keskellä ollut ohjaaja yrittää löytää itselleen istumapaikan niin, että joku muu jää keskelle. Piirin keskellä oleva henkilö sanoo esim. mulla on kauniit silmät... jne.

MÄ KANS

RYHMÄKOKO: 6–30 oppilasta

KESTO: 10 min

MATERIAALIT: –

TILA: Oppilaat seisovat piirissä kasvot piiristä ulospäin.

KUVAUS: Tehtävä, jossa tarkoituksena on sanoa jotain kaunista ja hyvää itsestä. Tehtävän tarkoituksena on voimaannuttaa nuoria ja osoittaa heille, että jokainen heistä on arvokas.

TEHTÄVÄ: Oppilaat seisovat isossa piirissä luokassa. Ohjaaja aloittaa ja sanoo jotain kaunista ja hyvää itsestä esim. mulla on hyvä sydän. Kaikki jotka kokevat, että heillä on hyvä sydän kääntyvät piirin keskustaan päin hetkeksi. Seuraavaksi ohjaajan oikealla puolella oleva henkilö sanoo esim. mulla on kauniit silmät... jne.

SANANSELITYSPELI

RYHMÄKOKO: 2–30 oppilasta

KESTO: 20 min

MATERIAALIT: 32 sananselityskorttia 7–8-luokkalaisille ja lisäksi 18 korttia 9-luokkalaisille–toiselle asteelle.

TILA: Vapaa tila, jossa voi liikkua tai tuolit pienryhmissä.

KUVAUS: Oppilaat selittävät Mun rajat -teemaan liittyviä keskeisiä käsitteitä toisilleen omin sanoin.

TEHTÄVÄ: Ohjaaja jakaa luokan pienryhmiin ja antaa jokaiselle ryhmälle pinon sananselityskortteja. Ryhmän jäsenistä yksi kerrallaan yrittää selittää sanan muille mainitsematta kuitenkaan kyseistä sanaa. Muut ryhmän jäsenet yrittävät arvata, mistä sanasta on kyse. Lopuksi käydään yhdessä läpi ne sanakortit ja käsitteet, joita oppilaat eivät olleet kuulleet aiemmin.

SANANSELITYSKORTIT 1–32 PERUSOSA 7.-8.LK

SANANSELITYS

1. Arvostaminen

Itsensä arvokkaana pitämistä. Omien näkemysten, halujen ja ajatusten tärkeänä pitämistä.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

2. Biseksuaali

Biseksuaali on yksilö, jonka mielenkiinto ja tunteet kohdistuvat sekä poikiin/ miehiin, että tyttöihin/naisiin tai ihmisen sukupuolella ei ole väliä.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

3. Hetero

Hetero on yksilö, joka tuntee emotionaalista ja/tai seksuaalista vetovoimaa ensisijaisesti tai pelkästään vastakkaiseen sukupuoleen.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

4. Huora

Huora on nainen tai mies, joka palkkiota vastaan tarjoaa seksuaalisia palveluita. Huora on prostituoidun halventava nimitys. Ihmisoikeusajattelussa prostituoiduille kuuluvat samat ihmisoikeudet kuin kaikille muillekin ihmisille. Tämä ei tarkoita prostituution hyväksymistä, vaan prostituoituja halventavan ja syrjivän käyttäytymisen tuomitsemista.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

5. Ihmisoikeudet

Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan jokaiselle ihmiskunnan jäsenelle yhtäläisesti kuuluvia oikeuksia. Ne ovat yleisiä eli universaaleja ja kuuluvat siten kaikille sukupuolesta, ihonväristä, yhteiskunnallisesta asemasta tai muusta vastaavasta seikasta riippumatta.

Lähtökohtaisesti Suomen perustuslaki turvaa kaikkien Suomessa asuvien ihmisoikeudet.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

6. Ilo

Ilo on tunnetila. Iloa lähellä olevia sanoja ovat mm. hauskuus, onni ja riemu.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

7. Intersukupuolinen

Intersukupuolisuus tarkoittaa synnynnäistä tilaa, jossa ihmisellä ei ole yksiselitteisesti tytön tai pojan fyysisiä ominaisuuksia.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

8. Kehollisuus

Kehollisuus on tekemistä ja toimimista, aistimista, havainnointia ja läsnäoloa omassa kehossa.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

9. Kiusaaminen

Kiusaaminen on pitkään jatkuvaa ja toistuvaa kaltoinkohtelua, jossa henkilö kokee itsensä nöyryytetyksi, alistetuksi, puolustuskyvyttömäksi, ahdistuneeksi ja jatkuvasti uhatuksi.

Kiusaaminen on aivan eri asia kuin riita (ajatusten yhteentörmäys tai ristiriita, joka synnyttää molemmissa riidan osapuolissa ärtymystä tai suuttumusta).

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

10. Koskemattomuus

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden yhteydessä koskemattomuus viittaa perustavanlaatuisen ihmisoikeuteen: jokaisella on oikeus fyysiseen koskemattomuuteen, elämään ilman väkivaltaa tai sen uhkaa.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

11. Kunnioitus

Kunnioitus Mun rajat -tunnilla tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei puutu, arvioi tai halvenna toisen henkilön seksuaalisuutta tai sukupuolen ilmaisua.

Kunnioitus tarkoittaa myös sitä, ettei halventavasti seksuaalisoiki kenenkään olemusta hänen ulkonäkönsä, vaatteidensa, tekojensa tai nettikäyttäytymisensä perusteella.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

12. Lesbo/homo

Homoseksuaalinen yksilö tuntee romanttista, eroottista ja/tai seksuaalista vetovoimaa ensisijaisesti omaa sukupuolta edustavaa ihmistä kohtaan.

Homo viittaa poikiin, jotka tuntevat vetovoimaa poikia kohtaan.

Lesbo viittaa tyttöihin, jotka tuntevat vetovoimaa tyttöjä kohtaan.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

13. Minuus, minäkäsitys

Minun itseni suhde itseeni, oma persoonani, millainen olen, mikä olen. Minäkäsitys sisältää kaikki ihmisen itseensä kohdistamat tunteet. Läheisimmät ihmissuhteemme ja kulttuuriympäristö vaikuttavat ratkaisevasti minäkäsitykseen.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

14. Nautinto

Voimakas mielihyvän tunne. Nautintoa tuottavat hyvin erilaiset asiat: tanssi yksin tai yhdessä, omien vaatteiden valitseminen ilman pelkoa pilkasta (päähuivit, napapaidat, löysät farkut ja tiukat topit), päätökset liittyen seksuaalisiin tekoihin, joita ei halua kokea (vielä tai koskaan) tai joita kohtaan tuntee kiinnostusta ja halua.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

15. Stalkkaus

Netissä tapahtuvaa vainoa. Pakkomielteinen iholle tulo netin kautta, vakoilu.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

16. Rikkoa

Tehdä rikkinäiseksi tai olla noudattamatta sääntöjä tai lupausta.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

17. Seksuaalisuus

Seksuaalisuus on ihmiselle synnynnäistä. Ihminen saa siitä eri aistien kautta psyykkistä ja fyysistä mielihyvää.

Seksuaaliseen kasvuun liittyy halu saada tällaisia kokemuksia.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

18. Seksuaalinen häirintä

Seksuaalinen häirintä on sanoja tai tekoja, joilla halutaan loukata ja halventaa toisen ihmisen seksuaalisuutta, oletettua tai todellista seksuaalista toimintaa ja seksuaalista suuntautumista.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

19. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus eli autonomia tarkoittaa yksilön oikeutta määrätä asioissa, jotka liittyvät seksuaalisuuteen ja jotka hän kokee itselleen merkitykselliseksi. Siihen liittyy kyky ymmärtää tekojensa ja valintojensa seuraukset (sekä itselle että muille) ja kantaa vastuu sekä teoistaan että tekemättä jättämisistään.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

20. Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalinen suuntautuminen kertoo, keeneen ihminen tuntee vetoa emotionaalisesti ja/ tai seksuaalisesti. Homoseksuaalisuus, biseksuaalisuus ja heteroseksuaalisuus ovat seksuaalisia suuntautumisia.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

21. Seksuaali-oikeudet

Seksuaalioikeudet koskevat kaikkia ihmisiä samanvertaisesti. Niillä tarkoitetaan kaikkien yksilöiden ja parien oikeuksia päättää tietoisesti ja vastuullisesti omaan seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista. Näitä asioita ovat esimerkiksi läheisten suhteiden solmiminen, avioituminen ja lasten saaminen ja ajoitus.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

22. Stereotypia

Stereotypia on jostakin sosiaalisesta ryhmästä muodostettu yleistys, joka ei ota huomioon yksilöllisiä eroja.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

23. Sukupuolen moninaisuus

Sukupuolen moninaisuudesta puhuttaessa sukupuolisuuden katsotaan olevan useammanlaista kuin nainen/mies-luokittelu.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

24. Sukupuoli

Sukupuoli on kokemus itsestä, omasta sukupuolisuudesta ja suhteesta omaan kehoon.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

25. Syrjintä

Syrjintä on sitä, että yhtä ihmistä tai ihmisryhmää kohdellaan eri tavoin kuin toisia. Syrjinnän seurauksena tämän ihmisen tai ryhmän mahdollisuudet tasa-arvoiseen kohteluun kapenevat.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

26. Tasa-arvo

Tasa-arvo tarkoittaa jokaisen ihmisen yhtäläisiä mahdollisuuksia ja vapauksia tehdä valintoja, kehittyä työssään sekä tulla kohdelluksi ja palkituksi siinä ilman asenteellisia tai rakenteellisia rajoituksia, jotka johtuvat sukupuolesta, iästä, kansallisuudesta tai muusta henkilöön liittyvästä. Tasa-arvon ohella puhutaan yhdenvertaisuudesta ja samanarvoisuudesta.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

27. Trollaus

Epäasiallinen kirjoittelu netissä.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

28. Turvallisuus

Tunne, hyvä tasainen ja rauhallinen olo, vakaus.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

29. Turvataidot

Turvallisuus on kyky suojella itseään ja välttää turhia riskejä. Turvataitoa on myös itsearvostus ja itseluottamus. Se on sitä, että katsoo ansaitsevansa hyvää kohtelua.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

30. Vapaus

Vapaus on esteiden puuttumista, mutta myös vapautta toimia toisin kuin ”kaikki muut”, yksilöllisesti – silloinkin niin, ettei toiminta loukkaa muiden oikeuksia. Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen liittyvä vapaus on esimerkiksi sitä, että voi itse valita seurustelukumppaninsa ja sen, millä tavoin seurustelu etenee.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

31. Vastuu

Vastuu tarkoittaa oman käyttäytymisen hallintaa ja oman käyttäytymisen seurausten hyväksymistä. Positiivista vastuunkantoa on esimerkiksi häiriökäyttäytymiseen puuttuminen.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

32. Vähemmistö

Vähemmistö tarkoittaa ryhmää, jonka edustajia on tietyn otoksen, näkökulman tai alueen sisällä vähemmän kuin muiden ryhmien edustajia.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYSKORTIT 33-50

LISÄOSA 9.LK-TOINEN ASTE

SANANSELITYS

33. *Grooming*, eli suostuttelu

Grooming tarkoittaa sitä, että aikuinen ihminen tutustuu ja ystävystyy netissä lapsen tai nuoren kanssa tarkoituksenaan myöhemmin saada suhteesta seksuaalista tyydytystä. Kyse on siis seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

34. Hetero- normatiivisuus

Heteronormatiivisesti ajatellen maailma on olemassa vain heteroseksuaalisia miehiä ja naisia varten. Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan ajatusta, jossa kaikenlaisen toiminnan, luokittelun ja ajattelun ytimessä on ajatus naisen ja miehen heteroseksuaalisuudesta ja parinmuodostuksesta kaiken inhimillisen toiminnan tavoitteena.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

35. Identiteetti

Ne henkilökohtaiset ja sosiaaliset ominaisuudet, jotka vaikuttavat minäkäsitykseen ja juontavat juurensa ihmisen samaistumisesta yksilöihin ja ryhmiin.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

36. Itsemäärää- misoikeus

Itsemääräämisoikeus eli autonomia tarkoittaa yksilön oikeutta määrätä asioissa, jotka liittyvät häneen itseensä ja jotka hän kokee itselleen merkitykselliseksi. Siihen liittyy kyky ymmärtää tekojensa ja valintojensa seuraukset (sekä itselle että muille) ja kantaa vastuu teoistaan ja tekemättä jättämisistä.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

37. Porno ja kaupallinen seksi

Porno on aikuisille suunnattua kaupallista "viihdettä", jota ei ole tarkoitettu lapsille tai nuorille. Toiset kiihottuvat sitä katsoessaan, toiset taas eivät. Ketään ei saa pakottaa katsomaan pornoa.

Porno on näyteltyä seksin suorittamista, joka ei kuvaa todellisuutta. Pornosta ei kannata ottaa esimerkkiä, koska oikea nautinnollinen seksi ja rakastelu ovat paljon muutakin kuin pelkkää suorittamista.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

38. Seksuaalinen hyväksikäyttö

Seksuaalinen hyväksikäyttö on seksuaalista kanssakäymistä ilman molempien aitoa suostumusta. Hyväksikäytön toteutuminen ei edellytä yhdyntää. Myös koskettelu tai muu seksuaalisesti latautunut toiminta, esimerkiksi pornon näyttäminen vastoin nuoren tahtoa, voi olla hyväksikäyttöä.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

39. Seksuaalinen väkivalta

Seksuaalinen väkivalta tarkoittaa toisen ihmisen pakottamista johonkin seksuaaliseen tekoon vastoin tahtoa. Se voi tapahtua kotona, kaverin tai kumppanin luona, juhlissa, leirillä, kadulla jne. Se voi tapahtua myös tietokoneen välityksellä. Seksuaalisen väkivallan tekijä voi olla ystävä, kaveri, seurustelukumppani, sukulainen, vanhempi, harrastuksen ohjaaja, joku muu tuttu tai tuntematon. Tekijä voi olla nuori tai vanha. Tekijöitä voi olla myös useampi.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

40. Seksuaalinen normit

Seksuaalinen normit ovat seksuaalista käyttäytymistä ohjaavia malleja, jotka voivat olla hyvin ahtaita ja yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavia.

Seksuaalinen normeja haastetaan kun käyttäytymään eri tavalla kuin perinteiset sukupuoliroolit odottavat. Poikkeamat "normaalista" sukupuolen mukaisesta käyttäytymisestä voivat altistaa häirinnän kohteeksi joutumiselle, vaikka juuri "normaalin" haastaminen muuttaa normeja!

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

41. Sukupuolinen häirintä

Sukupuolisella häirinnällä viitataan yksipuoliseen, ei-toivottuun huomioon, joka saa kohteen tuntemaan itsensä noloksi, pelokkaaksi, loukkaantuneeksi tai vihaiseksi. Sukupuolisella häirinnällä kuvataan käyttäytymistä, joka loukkaa häirinnän kohteena olevan ihmisen sukupuoli-identiteettiä.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

42. Sukupuolirooli

Sukupuoliroolit ovat oletuksiin ja uskomuksiin perustuvia käsityksiä naisten ja miesten, tyttöjen ja poikien tyypillisistä ominaisuuksista ja kyvyistä. Jäykät sukupuoliroolit vahvistavat ajatusta siitä, että sukupuolta voi ilmaista "oikein" vain kahdella tavalla. Sukupuolirooleilla leikkittely voi monipuolistaa roolien välittämän kuvan yksilöistä ja ihmisryhmistä.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

43. Suojaikäraja

Yhteiskunta suhtautuu lapsiin ja nuoriin kohdistuviin seksuaalisiin tekoihin aina vakavasti. Tämän takia on säädetty erityinen suojaikäraja, joka on 16 vuotta. 0–16-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvat seksuaaliset teot rangaistaan ankarammalla asteikolla.

Nuorta suojaava ikäraja on korkeampi, 18 vuotta, jos vanhempi osapuoli on esimerkiksi nuoren opettaja, leirinoaja tai nuori on muuten alisteisessa asemassa aikuisen nähden.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

44. Transgender

Transgender on ihminen, joka kokee itsensä sekä tytöksi että pojaksi, tai ei kummassakaan -tai joksikin muuksi sukupuoleksi naiseuden ja mieheyden rajamailla tai kokonaan perinteiden sukupuolijärjestelmän ulkopuolella.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

45. Transsukupuolinen

Henkilö ei koe omakseen sitä sukupuolta, joka hänelle on syntymässä määritelty (syntymäsuupuoli). Monet transsukupuolisista ihmisistä mieltävät itsensä naisiksi tai miehiksi, jotkut ennen kaikkea transihmisiksi.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

46. Transvestiitti

Transvestiitti on henkilö, jolla on ajoittain tarve ilmaista itseään pukeutamalla syntymäsuupuoleen liittyvistä odotuksista ja tottumuksista poiketen. Valtaosa transvestiittimiehistä on heteroseksuaalisia miehiä, useilla heistä on puoliso ja lapsia.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

47. Vastikkeellinen seksi

Vastikkeellisella seksillä tarkoitetaan tilannetta, jossa nuorelta tai lapselta pyydetään seksuaalisia tekoja tai esimerkiksi kuvia lupaamalla korvaus ”palkkioksi” pyynnön toteuttamisesta. Korvaus voi olla rahaa tai esimerkiksi jonkin esineen tai alkoholin ostaminen/tarjoaminen, matkan kustantaminen tai vaikkapa asunnon tarjoaminen sukupuolilyhteyttä vastaan.

Seksin ostos alaikäiseltä tai ostos yritys on rikos. Rikoksesta on kyse myös silloin, kun ostaja itse on alle 18-vuotias.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

48. Vihapuhe

Rikoksen tunnusmerkit täyttävä teksti, kuva tai video, esimerkiksi kirjoitus netin keskustelupalstalla. Rikos voi olla esimerkiksi laitton uhkaus tai kunnianloukkaus.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

49. Vähemmistöstressi

Henkilö kokee stressiä siksi, että tuntee olevansa vähemmistön edustaja. Vähemmistöstressi voi johtua silloin vähemmistöstatuksen tuottamasta huomiosta, joka voi olla joko negatiivista tai positiivista. Stressiin voi liittyä myös paine olla edustamansa vähemmistöryhmän ”malliedustaja”.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

50. Väkivalta

Väkivalta on käyttäytymistä, joka pelottaa, vahingoittaa ja loukkaa. Väkivallan kohteeksi voi joutua missä hyvänsä, esimerkiksi kotona, kumppanin luona, koulussa, työpaikalla, kadulla tai jossain muussa julkisessa tilassa. Väkivallan uhri ja tekijä voivat olla keitä tahansa.

Eri väkivallan muodoissa tyypillisimmät uhri-tekijä -asetelmat jakautuvat sukupuolen perusteella. Esimerkiksi naisiin kohdistuvan väkivallan yhteinen nimitys on se, että uhrin ovat tyypillisesti naisia ja tyttöjä, kun taas katuväkivalta satuttaa eniten nuoria miehiä ja poikia.

© Amnesty International 2012

ONGELMANRATKAISUA

RYHMÄKOKO: 2–30 oppilasta

KESTO: 20 min

MATERIAALIT: Viisi tehtäväkorttia sekä kyniä ja tyhjää paperia.

TILA: Tuolit pienryhmissä.

KUVAUS: Oppilaat ratkovat pienryhmissä teemaan liittyviä arkisia tilanteita.

TEHTÄVÄ: Oppilaat jaetaan pienryhmiin. Jokaiselle ryhmälle annetaan 1–5 korttia pohdittavaksi. Ryhmät pohtivat korttien ongelmatilanteita monesta eri näkökulmasta ja miettivät, miten ratkaisisivat ongelman. Lopuksi ryhmät esittelevät tilanteet ja niiden ratkaisuehdotelmat.

TEHTÄVÄKORTTIEN TEKSTIT:

1. *Bussissa aikuinen laittaa käden polvelleni ja alkaa lähennellä minua. Mitä teen?*
2. *Olen tavannut netissä ihanan tyyppin. Haluisin tavata hänet kasvokkain. Mitä teen? Menenkö tapaamaan häntä, kenelle pitäisi ilmoittaa tapaamisesta, otanko kaverin mukaan, missä kannattaisi tavata?*
3. *Luokan oppilaat ovat laittaneet YouTubeen videon, jossa herjataan jotaku- ta luokan oppilasta. Herjattu oppilas ilmoittaa asiasta opettajalle. Miten tilanne tulisi ratkaista?*
4. *Netin keskustelupalstalla yhteyttä ottaa tyyppi, joka sanoo, että jos vilau- tan sille paljasta pintaa, saan farkut. Mitä asian suhteen tulisi tehdä?*
5. *Mitä voin tehdä jos joudun stalkkauksen, trollauksen, groomingin tai muunlaisen kiusaamisen kohteeksi internetissä?*

TROLLAUS Epäasiallinen kirjoittelu netissä.

GROOMING tarkoittaa sitä, että aikuinen ihminen tutustuu ja ystävystyy netissä lapsen tai nuoren kanssa tarkoituksenaan myöhemmin saada suhteesta seksuaalista tyydytystä. Kyse on siis seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

STALKKAUS tarkoittaa vainoa ja vakoilua sekä pakkomielteistä iholle tuloa netin kautta.

VINKKI

Tehtävässä voi hyödyntää sivun 7 hahmohenkilöitä. Tilanteiden ratkaisumalleja voi miettiä hahmojen kautta.

ONGELMATILANNEKORTIT 1-5

ONGELMATILANNE

1.

Bussissa aikuinen laittaa käden polvelleni ja alkaa lähennellä minua. Mitä teen?

ONGELMATILANNE

2.

Olen tavannut netissä ihanan tyyppin. Haluaisin tavata hänet kasvokkain. Mitä teen? Menenkö tapaamaan häntä, kenelle pitäisi ilmoittaa tapaamisesta, otanko kaverein mukaan, missä kannattaisi tavata?

ONGELMATILANNE

3.

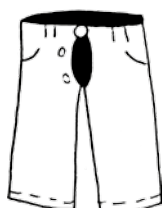
Luokan oppilaat ovat laittaneet YouTubeen videon, jossa herjataan jotakuta luokan oppilasta. Herjattu oppilas ilmoittaa asiasta opettajalle. Miten tilanne tulisi ratkaista?

ONGELMATILANNE

4.

Netin keskustelupalstalla yhteyttä ottaa tyyppi, joka sanoo, että jos vilautan sille paljasta pintaa, saan farkut. Mitä asian suhteen tulisi tehdä?

ONGELMATILANNE

5.

Mitä voit tehdä jos joudut trollauksen, stalkkauksen, groomingin tai muunlaisen kiusaamisen tai hyväksikäytön kohteeksi netissä?

SEKSUAALI-OIKEUDET

RYHMÄKOKO: 2–30 oppilasta

KESTO: 20 min

MATERIAALIT: Kuusi seksuaalioikeuskorttia

TILA: Tuolit pienryhmissä

KUVAUS: Tehtävä koostuu kahdesta osasta. Alussa koko luokka keskustelee seksuaalioikeuksien lähtökohdista ja tarpeellisuudesta yhdessä. Lopussa oppilaat miettivät yhdessä toteutuvatko nuorten seksuaalioikeudet heidän omassa elämässään.

TEHTÄVÄ: 1) ALUKSI MIETITÄÄN YHDESSÄ, miksi ylipäätään on ollut tarvetta määrittää seksuaalioikeudet? YK:ssa maailman valtiot ovat sopineet, että seksuaalioikeuksilla tarkoitetaan yksilöiden ja parien oikeuksia päättää omaan seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista, kuten oikeudesta päättää läheisten suhteiden solmimisesta, avioitumisesta ja lasten saamisesta. Seksuaalioikeudet ovat ihmisoikeuksia, jotka kuuluvat jokaiselle ihmiselle ikään, sukupuoleen tai kansalaisuuteen katsomatta.

2) OPPILAAT JAETAAN PIENRYHMIIN. Jokainen oppilasryhmä saa 2–3 nuorten seksuaalioikeutta tehtäväkortilla. Ryhmän tulee keksiä arkipäivän tilanteita, joissa nuorten seksuaalioikeudet toteutuvat hyvin. Lisäksi ryhmän tulee keksiä tilanteita, joissa nuorten seksuaalioikeudet ovat vaarassa olla toteutumatta sekä tilanteita, joissa niitä rikotaan. Lopuksi jokainen ryhmä valitsee yhden tilanteen, jonka haluaa jakaa muiden kanssa.

SEKSUAALIOIKEUDET – joihin seksuaalista itsemääräämisoikeutta, seksuaaliterveyttä ja lisääntymistä koskevat oikeudet sisältyvät – ymmärretään usein kapeasti. Oikeudet määritellään loukkausten ja hahmotetaan heteroseksuaalisuuden kautta, mikä piirtää seksuaaliselle autonomialle ahtaat ja epäoikeudenmukaiset rajat.

Seksuaalisuutta voi ilmentää eri tavoin; ajatuksin, uskomuksin, asentein, arvoin sekä pari- ja ihmissuhteiden kautta. Seksuaalioikeudet ovat yksilön oikeuksia ja vapauksia, joiden toteuttamisessa kyse on seksuaalisuuden ilmaisemisesta, itsenä olemisen ilosta.

SEKSUAALIOIKEUSKORTIT 6 KPL

SEKSUAALIOIKEUDET

1.

Mulla on oikeus sanoa ei.

© Amnesty International 2012

SEKSUAALIOIKEUDET

2.

***Mulla on oikeus päättää,
kuka muhun saa koskea
ja miten.***

© Amnesty International 2012

SEKSUAALIOIKEUDET

3.

***Mulla on oikeus tuntea
mun tunteita ja näyttää
ne.***

© Amnesty International 2012

SEKSUAALIOIKEUDET

4.

***Mun ei tarte olla samaa
mieltä kuin mun kaverit.***

© Amnesty International 2012

SEKSUAALIOIKEUDET

5.

***Mun ei tarvii kuunnella
homottelua ja huorittelua
koulussa eikä missään
muualla.***

© Amnesty International 2012

SEKSUAALIOIKEUDET

6.

***Mä saan pukeutua niin
kuin mä haluan.***

© Amnesty International 2012

IHMISOIKEUSPUOLUSTAJAT MAAILMALLA

RYHMÄKOKO: 2–30 oppilasta

KESTO: 30 min

MATERIAALIT: Pysäkkijulisteet (6 x A4-julistetta), sinitarraa.

TILA: Vapaa tila, jossa voi liikkua.

KUVAUS: Hiljainen tehtävä pienryhmissä, jossa oppilaat kulkevat pysäkiltä pysäkillä lukien teemaan liittyviä julisteita. Pysäkeillä oppilaat tapaavat seksuaalioikeuksia ajavia ihmisoikeuspuolustajia maailmalta, joiden puolesta Amnesty on kampanjoinut tai kampanjoi parhaillaan.

TEHTÄVÄ: Oppilaat kiertävät kuusi eriteemaista hiljaista pysäkkiä pienryhmissä. Kaikilla pysäkeillä on oppilasryhmälle A4-juliste luettavaksi eri teemoista. Oppilaat vaihtavat pysäkkiä ohjaajan merkistä.

Lopuksi luokan oppilaat jaetaan kahdeksi ryhmäksi. Ryhmät asettuvat seisten luokan keskelle kahteen rinkiin niin, että oppilaista muodostuu sisärinki ja ulkorinki. Ulko- ja sisärinki ovat kasvot toisiaan vasten. Tehtävänä on keskustella pysäkkien teemoista parin kanssa kasvokkain noin 1 minuutti per pari ja noin 3 minuuttia per teema. Esim. Puhukaa siitä, mikä on ihmisoikeuspuolustaja? Kuka on Norma Cruz ja mitä hän tekee? Pari vaihtuu ohjaajan merkistä.

6 PYSÄKKIÄ, JOIDEN TEEMAT OVAT:

1. Mikä on ihmisoikeuspuolustaja, mielipidevanki ja ihmisoikeusloukkauksen uhri?
2. Seksuaalioikeudet Nicaraguassa (ihmisoikeuspuolustaja)
3. Guatemala: Norma Cruz (ihmisoikeuspuolustaja)
4. Zimbabwe: Woza (ihmisoikeuspuolustaja)
5. Meksiko: Barbara Italia Mendez (ihmisoikeusloukkauksen uhri)
6. Kamerun: Jean-Claude Roger Mbede (mielipidevanki)

SEKSUAALIOIKEUDET ovat osa ihmisoikeuksia. Amnesty on kampanjoinut maailmanlaajuisesti niiden toteutumisen puolesta. Kampanjointi on keskittynyt mm. seksuaalioikeuksia ajavien ihmisoikeuspuolustajien työn turvaamiseen. Työ on haastavaa ja pitkäkestoisia. Siihen vaikuttavat erilaiset kulttuuriset erot ja lainsäädännöt.

Amnesty vaatii hallituksia toimimaan YK:n ihmisoikeuspuolustajia koskevan julistuksen mukaisesti ja takaamaan heille mahdollisuuden työskennellä ihmisoikeuksien puolesta. Heihin kohdistuvan häirinnän, uhkailun ja väkivallan on loputtava ja heille on annettava tarvittavaa suojelua.

Voit seurata ihmisoikeuspuolustajien viime aikaisia kuulumisia Amnestyn nettisivuilta. www.amnesty.fi

PYSÄKIT

1 / KÄSITTEET. MIKÄ ON IHMISOIKEUSPUOLUSTAJA, MIELIPIDEVANKI JA IHMISOIKEUSLOUKKAUKSEN UHRI?

IHMISOIKEUSPUOLUSTAJAT OVAT...

tavallisia ihmisiä, jotka asettavat itsensä alttiiksi vaaralle, jotta ihmisoikeudet toteutuisivat meille muille. He ovat esimerkiksi toimittajia, opettajia, ammattiyhdistysihmisiä ja järjestöaktiiveja, jotka tekevät rauhanomaista työtä oikeudenmukaisemman maailman puolesta. Valitettavan usein he joutuvat työnsä takia uhatuksi, pahoinpidellyksi, kidutetuksi, jopa tapetuksi.

Ihmisoikeuspuolustajat tutkivat rikoksia, puhuvat yhteisönsä kohtaamasta vääryydestä ja vaativat ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneitä vastuuseen teoistaan. Tämän lisäksi he kannustavat muita ihmisiä toimimaan ihmisoikeuksien puolesta.

MIELIPIDEVANKI ON...

henkilö, joka on vangittu mielipiteensä (poliittisen, uskonnollisen tai muun vakaumusensa tai näkökulmansa) vuoksi.

Termin mielipidevanki (engl. prisoner of conscience) otti käyttöön 1960-luvun alkupuolella Amnesty Internationalin perustaja Peter Benenson. Amnesty International lukee mielipidevangeiksi myös mm. etnisen alkuperänsä, sukupuolensa, ihonvärinsä, kielenensä tai seksuaalisen suuntautumisensa takia vangitut, mutta ei henkilöitä, jotka ovat käyttäneet väkivaltaa tai puoltaneet sen käyttöä.

KUKA ON IHMISOIKEUSLOUKKAUKSEN UHRI?

Ihmisoikeussopimusten perimmäinen tarkoitus on ehkäistä ja poistaa kaikenlainen syrjintä ja vaino, joka kohdistuu johonkin ihmisryhmään. Valtio ja sen sisäinen oikeusjärjestelmä ovat ihmisoikeuksien ensisijaiset takaajat. Mikäli yksilö joutuu kokemaan laajaa ja systemaattista syrjintää omassa maassaan voi hän olla ihmisoikeusloukkauksen uhri. Tällaisella henkilöllä on mahdollisuus vedota kansainväliseen oikeuteen silloin, kun oma valtio ei takaa ihmisoikeuksien toteutumista tai on niiden suurin rikkoja.

2 / SEKSUAALIOIKEUDET NICARAGUASSA

Nicaraguassa abortti on kielletty kaikissa tilanteissa, jopa silloin kuin raskaus ja/tai synnytys vaarantaa tytön tai naisen hengen. Tuomio abortin tehneelle naiselle on 1–4 vuotta vankeutta ja abortin suorittaneelle lääkärielle 5–10 vuotta. Myös naisiin kohdistuva väkivalta on valitettavan yleistä. Nicaraguan kansanterveyskyselyn mukaan vuonna 2007 jopa 48 prosenttia parisuhteessa elävistä naisista oli joutunut jonkinlaisen henkisen tai ruumiillisen väkivallan kohteeksi.

Vuonna 2007 yhdeksää naisten oikeuksien puolustajaa syytettiin Nicaraguassa abortin tekemisestä nuorelle tytölle, oikeuslaitoksen vastustamisesta sekä muista rikkeistä. Amnestyn mielestä syytteet nostettiin, koska nämä ihmisoikeuspuolustajat pyrkivät takaamaan tytöille ja naisille turvallista ja tehokasta seksuaali- ja ehkäisyneuvontaa.

Vuonna 2010 kaikista syytteistä ihmisoikeuspuolustajia vastaan luovuttiin. Tapaus kuitenkin osoittaa, millaisia vaikeuksia ja asenteita naisten oikeuksia ajavat ihmisoikeuspuolustajat Nicaraguassa kohtaavat. Rikostutkinnan loppuraportissa annetaan edelleen ymmärtää, että ihmisoikeuspuolustajat olisivat syyllisiä, vaikka todistusaineisto olikin riittämätöntä syytteen nostamiseen. Tutkinnan päättäminen on silti valtava edistysaskel naisten oikeuksille Nicaraguassa ja osoittaa, että kansainvälisellä kampanjoinnilla ja painostuksella on vaikutusta.

Amnesty on kampanjoinut aktiivisesti naisten oikeuksia ajavien järjestöjen ja niissä työskentelevien ihmisoikeuspuolustajien puolesta. Ihmisoikeuspuolustajien työnteko on turvattava ja pelottelun sekä häirinnän on loputtava.

3 / GUATEMALA: NORMA CRUZ

Guatemalalainen Norma Cruz on naisten ja tyttöjen oikeuksia puolustavan Fundación Sobrevivientes -järjestön perustaja. Järjestö dokumentoi naisiin kohdistuvia väkivaltatapauksia sekä auttaa naisia vaatimaan oikeutta.

Cruz on saanut kymmeniä tappouhkauksia sen vuoksi, että hän on antanut lakiapua raiskatulle tytölle. Myös hänen läheisiään on uhkailu.

Ihmisoikeuspuolustajiin kohdistuvien rikosten tutkinta on yleensä tehotonta, eikä syyllisiä saada oikeuteen asti. Kuitenkin Cruzia vuonna 2009 uhkaillut henkilö todettiin heinäkuussa 2011 syylliseksi uhkauksiin ja tuomittiin maksamaan sakkoja. Tämä tuomio on tärkeä ennakkotapaus. Oikeudenkäynti on myös nostanut ihmisoikeuspuolustajien saamat

uhkaukset julkisuuteen. Norma Cruzin edustajien mukaan kansainvälisellä painostuksella on ollut vaikutusta tutkinnan etenemiseen ja siihen, että oikeudenkäynti saatiin pidettyä.

Naisiin kohdistuva väkivalta on laaja ongelma Guatemalassa. Maassa vallitseva rankaisemattomuuden kulttuuri ja välinpitämättömyys väkivaltarikoksia kohtaan ruokkivat naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. **Amnesty vaatii viranomaisia tutkimaan kaikki Cruzin saamat tappouhkaukset viipymättä ja tuomaan syylliset vastuuseen teoistaan.**

4 / ZIMBABWE: WOZA

Zimbabwelaisten naisten oikeuksia ja yhteiskunnallista osallistumista ajavan järjestön WOZAn (Women of Zimbabwe Arise) jäseniä on pidätetty mielivaltaisesti rauhanomaisten mielenosoitusten yhteydessä jo vuosien ajan. Heitä on kidutettu ja pahoinpidelty pidätysten aikana. Heille ei ole annettu ruokaa, eikä heitä ole päästetty sairaalahoitoon. Lisäksi aktivisteja ja järjestön jäseniä on uhkailtu ja peloteltu. Osa mielenosoituksissa pidätetyistä on ollut viimeisillään raskaana ja joillakin on ollut mukanaan pieniä lapsia.

Zimbabwen hallitus pyrkii hiljentämään ihmisoikeuspuolustajat ja estämään hallitukseen kohdistuvan julkisen kritiikin. Toukokuussa 2011 mellakkapoliisi

hajotti WOZAn mielenosoituksen väkivaltaisesti ja hakkasi pampuilla ainakin neljääkymmentä mielenosoitukseen osallistunutta. Heidän joukossaan oli myös järjestön johtaja Jenni Williams.

Amnesty vaatii Zimbabwen hallitusta varmistamaan, että ihmisoikeuspuolustajat voivat tehdä työtään turvallisesti ja

- lopettamaan WOZAn jäsenten ja muiden ihmisoikeusaktivistien mielivaltaiset pidätykset, pahoinpitelyn ja häirinnän sekä tutkimaan ihmisoikeuspuolustajiin kohdistuvat loukkaukset.
- kunnioittamaan oikeutta sananvapauteen, kokoontumisvapauteen ja järjestäytymisvapauteen.
- uudistamaan tai kumoamaan lait, jotka ovat ristiriidassa YK:n kansalais- ja poliittisten oikeuksien yleissopimuksen kanssa

5 / MEKSIKO: BARBARA ITALIA MENDÉZ

Barbara Italia Mendéz ja kymmeniä muita naisia pidätettiin laajojen mielenosoitusten hajottamisen yhteydessä Meksikossa vuonna 2006. Mendéz ja 25 muuta naista jouduivat pidätyksen yhteydessä poliisien pahoinpitelemiksi. Pidätyksen syyksi ilmoitettiin

5 BARBARA ITALIA MENDÉZ

julkisten kulkuväylien vaarantaminen. Mendéz oli tuolloin 27-vuotias opiskelija, joka teki vapaaehtoistyötä katulasten hyväksi.

Mendéz ja muut pidätetyiksi ja pahoinpidellyiksi tulleet naiset hakevat edelleen oikeutta ja ovat valittaneet kohte-lustaan viranomaisille. He ovat kertoneet kokeneensa pidä-tyksen aikana niin fyysistä, henkistä kuin seksuaalistakin väkivaltaa. Väärinkäytöksiä ei ole vielä kukaan tutkittu kunnol-la. Vain pientä osaa poliiseista on rankaistu kurinpitotoimin, ja yksi on tuomittu sakkorangaistukseen.

Kidutettujen ja seksuaalisesti kaltoin kohdeltujen naisten oikeustaistelu kuvastaa Meksikon viranomaisten välinpitä-mätöntä suhtautumista naisiin kohdistuvaan väkivaltaan.

Amnesty vaatii viranomaisia varmistamaan, että Mexican

Atencossa pidätettyjen naisten pahoinpitelyihin syyllistyneet tuodaan oikeuteen.

6 JEAN-CLAUDE ROGER MBEDE

6 / KAMERUN: JEAN-CLAUDE ROGER MBEDE

Jean-Claude Roger Mbede on kamerunilainen opiskelija, joka tuomittiin vuonna 2011 kolmeksi vuodeksi vankilaan homoseksuaalisuudesta Kamerunissa. Homoseksuaalisuu-den harjoittaminen Kamerunissa on rikos, ja siitä voidaan tuomita maksimissaan viideksi vuodeksi vankilaan. Amnes-tyн mielestä Mbede on mielipidevanki, sillä hänet tuomittiin ainoastaan oletetun seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi.

Valtiollisten turvallisuusjoukkojen jäsenet pidättivät Mbe-den. Pidätys tapahtui Mbeden ja hänen miespuolisen tut-tavansa tapaamisen yhteydessä. Ennen tapaamista tuttava oli näyttänyt Mbedeltä saamiaan tekstiviestejä poliisille ja kertonut heille tapaamisesta.

Mbede kärsi rangaistustaan keskusvankilassa, missä hän oli vaarassa joutua homofobisten hyökkäysten kohteeksi. Lisäksi vankilaolosuhteet Kondeguin vankilassa olivat ankarat: tilat olivat ahtaat, hygienia huonoa ja ruoka riittämätöntä.

Mbeden asianajajat ovat valittaneet tuomiosta. Vuonna 2012 Mbede vapautettiin väliaikai-sesti. Hänen tuomiotaan ei kuitenkaan kumottu lopullisesti ja hänen valituksensa käsittelyä vetoomustuomioistuimessa on jälleen lykätty. **Amnesty on kampanjoinut Mbeden puolesta maailmanlaajuisesti ja työ jatkuu edelleen.**

MISTÄ SAAN APUA?

RYHMÄKOKO: 2–30 oppilasta

KESTO: 5 min

MATERIAALIT: Moniste

TILA: -

KUVAUS: Tässä tehtävässä opettaja esittelee muutamia tahoja ja paikkoja, mistä nuori voi saada apua, jos hänen seksuaalioikeuksiaan rikotaan tai on rikottu.

TEHTÄVÄ: Ohjaaja mainitsee viisi paikkaa, joista oppilaat saavat apua, jos jokin painaa mieltä. Lisäksi ohjaaja kertoo Mun rajat -linkin, josta löytyy täydellisempi lista avunantajista.

SETA

Seta on ihmisoikeus- ja sosiaalialan järjestö, joka tarjoaa palveluja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajille. www.seta.fi

POIKIEN PUHELIN tarjoaa mahdollisuuden jutella luottamuksellisesti poikien maailmaan perehtyneen ammattilaisen kanssa. Poikien puhelin auttaa numerossa 0800-94884. www.vaestoliitto.fi/nuoret

NAISTEN LINJA

Valtakunnallinen, maksuton neuvonta- ja tukipuhelin väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille naisille ja tytöille sekä heidän läheisilleen. Puhelut ovat luottamuksellisia. Voit soittaa nimettömästi tai lähettää sähköpostia. www.naistenlinja.fi

EXIT-HANKE

Hanke tarjoaa matalan kynnyksen apua ja tukea nuorille, jotka ovat ajautuneet seksuaalisen hyväksikäytön tai vastikkeellisen seksin piiriin. www.exithanke.fi

OMAT RAJANI

Työille suunnattu sivusto, jossa kerrotaan omista rajoista, seurustelusuhteista, väkivallasta ja avun hakemisesta. Sivuilla voi esittää kysymyksiä, keskustella toisten kanssa tai lukea muiden kysymyksiä ja vastauksia näihin teemoihin liittyen. www.omatrajani.fi

PINTTYNEET ASEENTEET

RYHMÄKOKO: 2–30 oppilasta

KESTO: 5–10 min

MATERIAALIT: Post-it-laput ja kyniä, roskakori.

TILA: Vapaa tila, jossa voi liikkua.

KUVAUS: Tehtävän tarkoituksena on koota oppitunnin aikana käytyjen keskustelujen pohjalta ajatuksia post-it-lapuille. Oppilaiden on tarkoitus on heittää roskakoriin pinttyneitä ajatuksia ja asenteita, jotka ovat muttuneet oppitunnin aikana.

TEHTÄVÄ: Jokainen oppilas kirjoittaa post-it-lapulle yhden tai kaksi pinttynyttä asennetta oppituntiin liittyvästä teemasta. Paperit laitetaan vuorotellen roskakoriin.

PURKUPUU

RYHMÄKOKO: 2–30 oppilasta

KESTO: 10 min

MATERIAALIT: Post-it-laput, kyniä, taulu ja sinitarraa.

TILA: Vapaa tila, jossa voi liikkua.

KUVAUS: Tehtävän tarkoituksena on koota oppitunnin aikana käytyä keskustelua yhteen.

TEHTÄVÄ: Ohjaaja piirtää kuvan tavallisesta puusta taululle. Ohjaaja antaa jokaiselle oppilaalle yhden post-it-lapun ja pyytää häntä kirjoittamaan lapulle yhden asian, miten oppilas aikoo edistää seksuaalioikeuksien toteutumista omassa elämässään. Lopuksi oppilas kiinnittää lapun lehdeksi yhteiseen puuhun taululle. Ohjaaja voi lukea muutaman lapun ääneen.

AUTTAVIA TAHOJA

Monet auttajat toimivat sekä puhelimitse että netissä ja joissain paikoissa apua saa myös paikan päällä. Apua ja tukea tarjoavat monenlaiset eri tahot:

OMAT RAJANI www.omatrajani.fi

Tytöille suunnattu sivusto, jossa kerrotaan omista rajoista, seurustelusuhteista, väkivallasta ja avun hakemisesta. Sivulla voi esittää kysymyksiä, keskustella toisten kanssa tai lukea muiden kysymyksiä ja vastauksia näihin teemoihin liittyen.

NAISTEN NETTI www.naistennetti.fi

Naisten linjan palvelu, johon voit lähettää oman kysymyksesi ammattilaiselle ja saada henkilökohtaisen vastauksen nettiin, jonka voit lukea vain sinä annetun salasanalla avulla.

TYTTÖJEN TALO www.tyttojentalo.fi

Avointa tyttötoimintaa, harrastusryhmiä ja vertaisryhmiä.

FOLKHÄLSAN www.folkhalsan.fi/startside/Var-verksamhet/Ung-och-skola/

Tukea ja tietoa nuoruuteen liittyvissä asioissa ruotsiksi.

RAISKAUSKRIISIKESKUS TUKINAINEN www.tukinainen.fi

Tietoa ja vastauksia seksuaalista väkivaltaa koskevissa tilanteissa ja kysymyksissä.

RIKOSUHRIPÄIVYSTYS www.riku.fi

Auttaa rikoksen tai sen yrityksen kohteeksi joutunutta, todistajaa tai läheistä tarjoamalla tukea ja neuvontaa. Auttava puhelin 0203 16116, juristin puhelinneuvonta 0203 16117.

NUORTEN TURVATALOT <http://www.punainenristi.fi/hae-tukea-ja-apua/nuorten-turvatalosta> Punaisen Ristin nuorten turvatalot tarjoavat tukea, juttuseuraa ja väliaikaisen yöpymispaikan.

NETTIPOLIISI www.poliisi.fi/nettipoliisi

Tietoa ja vastauksia nuorten esittämiin kysymyksiin. Voit myös ottaa yhteyttä poliisiin netissä: Irc-Galleriassa, Facebookissa, sähköpostitse tai "mesen" kautta.

NETARI.FI www.netari.fi

Nuorisotyötä netissä, mahdollisuus tavata muita nuoria ja nettinuorisotyöntekijöitä.

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO www.mll.fi/nuorille

Tukea ja tekemistä nuorille, nuortennetti.

VÄESTÖLIITON NUORTEN SIVUT www.vaestoliitto.fi/nuoret

Tukea ja vastauksia seksuaaliterveyteen liittyvissä kysymyksissä.

KOULUPOLIISI merja.heikkinen@poliisi.fi

Koulupoliisi ratkoo mm. kinkkisiä ja pitkittyneitä kiusaamistapauksia.

MITÄ TULISI TIETÄÄ VIRTUAALI- MAAILMAN MAANTIEDESTÄ?

Koulussa kasvatusten tapahtuva häirintä on laajentunut myös verkkoympäristöön ja sosiaaliseen mediaan.

Niin nettideittailussa kuin muussakin sosiaalisten medioiden käytössä ajantasaiset nettitaidot ovat kaiken a ja o. Hyvät medialukutaidot antavat valmiuden käyttäytyä asiallisesti sekä suojautua rikoksen uhriksi joutumiselta virtuaalimaailmassa. Demonisoinnin sijaan opettajan on tarjottava tietoa siitä, miten toimia vaikeissa tilanteissa, olipa kyse verkossa (FB, IRC tai Messenger) tai koulussa tapahtuvasta kiusaamisesta ja häirinnästä. Opettajan on rohkeasti puhuttava myös muusta seksuaalisesta häirinnästä kouluympäristössä.

Pelastakaa Lapset ry:n ja Helsingin Virtuaalisen lähipoliisin selvityksen (2011) mukaan 10–16-vuotiaista vastanneista 33 prosenttia oli vastaanottanut seksuaalisesti häiritseviä, aikuisen lähettämiä viestejä, kuvia ja videoita. Joka neljäs kertoi käyneensä internetissä seksuaalisävytteisiä keskusteluja seksin harrastamiseen tai sukupuolielimiin liittyen itseään selvästi vanhemman tai aikuisen henkilön kanssa. Tytöistä näin vastasi 31 prosenttia ja pojista 13 prosenttia.

Alle 16-vuotiaista vastaajista joka kolmas kertoi jonkun tuntemattoman henkilön ehdottaneen vastaajalle seksiä internetissä. Tytöistä jopa lähes puolet (48 prosenttia) kertoi saaneensa seksiehdotuksia, mutta pojistakin

15 prosenttia. Vastikkeellisen seksin piiriin joutuminen on hyvin yleistä nuorten parissa (www.exit.fi). Tieto siitä, miten toimia mahdollisissa epäilyttävissä ja oudoissa tapauksissa antaa varmuutta toimia turvallisesti.

Usein nuoret tunnistavat ”trollit”, eli epäilyttävät nettikeskustelijat. Keskustelu ei silti välttämättä tyrehdy, nuori saattaa itsekin jatkaa yhteydenpitoa, koska seksi aiheena kiinnostaa nuoria.

Hyväksikäyttäjä on usein taitava manipuloija. Hän voi luvata elokuvia tai ostosreissua, mutta todellisuudessa haluaa fyysiseen kosketukseen nuoren kanssa. Hyväksikäyttäjän tavoitteena on saavuttaa nuoren luottamus, ja sen jälkeen edetä seksuaaliseen kanssakäymiseen. Hän pyytää nuorta lähettämään paljastavia kuvia itsestään, ja lähettää samanlaisia kuvia myös itsestään. Moni hyväksikäyttäjä jakaa saamaansa kuvamateriaalia muille netissä. Tällöin nuori on jo joutunut rikoksen kohteeksi.

RIKOSLAKI SUOJAA

Rikoslaki suojaa alle 16-vuotiaita aikuisten heihin kohdistamilta seksuaalisilta teoilta. Hyväksikäytön toteutuminen ei edellytä yhdyntää. Myös koskettelu tai muu seksuaali-

sesti latautunut toiminta, esimerkiksi pornon näyttäminen vastoin nuoren tahtoa, voi olla hyväksikäyttöä.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä voi olla kysymys, vaikka alle 16-vuotias olisi itse halunnut sukupuoliyhteyttä tai jopa tehnyt siitä aloitteen. Vastuu hyväksikäytöstä tai sen yrityksestä on aina aikuisella.

Lain mukaan kysymys ei ole hyväksikäytöstä, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa. Tämä mahdollistaa aikuisten nuoriin kohdistaman seksuaalisen hyväksikäytön rankaisemisen, kun taas nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita voidaan arvioida joustavasti.

Nuorta suojaava ikäraja on korkeampi, 18 vuotta, jos hyväksikäyttäjä on esimerkiksi nuoren opettaja, leirinohjaaja tai nuori on muuten alisteisessa asemassa aikuiseen nähden.

Seksin osto alle 18-vuotiaalta on rikos.

Seksin ostosta on kysymys, jos sukupuoliyhteydestä tai muusta seksuaalisesta teosta luvataan tai annetaan korvaus. Korvauksen seksistä ei tarvitse olla rahaa, eikä sillä välttämättä tarvitse olla rahassa mitattavaa arvoa. Kysymys voi olla esimerkiksi nuorelle tärkeän suosituksen antamisesta. Jo pelkkä seksin ostoyritys alaikäiseltä on rikoslain mukaan rangaistavaa. Vastuu on seksin ostajalla, eikä alaikäistä rangaista seksin myynnistä.

SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ, HYVÄKSIKÄYTTÖ JA AHDISTELU VAIKUTTAVAT KOULUNKÄYNTIIN

Häirinnän siirtyminen sähköisiin medioihin ei merkitse sitä, että häirintä olisi opettajien väliintulon ulottumattomissa. Nuorten käyttämät sivut ja sivustot ovat yhtä hyvin vanhempien ja opettajien käytettävissä. Vaikka oppilaan häirintä tai kiusaaminen tapahtuisi vapaa-ajalla, se vaikuttaa myös koulutyöskente-

telyyn. Mikäli häiritseminen tai kiusaaminen jatkuu luokassa tai verkossa, on opettajan puututtava siihen aktiivisesti. Opettajan on tuettava kiusaamisen, seksuaalisen tai sukupuolisen häirinnän tai hyväksikäytön uhria riippumatta siitä, onko kyseessä rikos tai rikosepäily.

Törkeiden nettiherjauksien käsittelyyn ei ole yhtä selkeää ohjetta. Siihen vaikuttavat mm. oppilaan ikä ja teon vakavuus. Nuoren ensikertalaisen kohdalla tekoa on hyvä pyrkiä ensin sovitteluun yhdessä huoltajien kanssa. Jos herjaaminen jatkuu ja on pitkäaikaista, on poliisin hyvä olla mukana.

”Kiltin” tytön tai pojan roolimalli ei vetoa moniinkaan 2010-luvun nuoriin. Muilta nuorilta saatu ihailu voi kannustaa nuorta laittamaan itsestään paljastavia kuvia esimerkiksi facebookiin, mikä voi houkutella seksuaalisten ”ansojen” virittäjiä ja vastikkeellisen seksin tarjoajia yhteydenottoihin. Nuorta ei koskaan pidä syyllistää häirinnästä.

Joskus nuori voi pitää häirintää osoituksena omasta viehätysvoimastaan ja jopa kerskua sillä. Tämä strategia suojelee nuorta itseään, mutta lisää niiden nuorten ahdistusta, jotka eivät voi käyttää samaa selitystä tai suhtautumistapaa. Luokassa on hyvä keskustella siitä, miten kerskailu vaikuttaa yleiseen ilmapiiriin, miten sillä luodaan ryhmäpainetta ja ohjataan käyttäytymään verkossa riskihakuisesti.

Verkko ja some ovat nuorten kohtaamispaikkoja, jossa voi – kaikesta huolimatta – suhteellisen turvallisesti tehdä identiteettiko-keiluja, luoda sosiaalisia suhteita ja hankkia tietoa. Netti on tärkeä sosiaalisen olemassaolon muoto nuorille. Esimerkiksi netti-deittailu tarjoaa positiivisia uusia kontakteja erilaisiin ihmisiin. Yksinäinen nuori voi löytää ystäviä ja saada vertaistukea.

MITEN TOIMIA KUN NUORI KERTOO KOHDANNEENSA HÄIRINTÄÄ

1. **Kiitä nuorta** ja kerro, että hän on toiminut oikein kertoessaan sinulle mieltä painavan asiansa. Jo se, että nuori tai lapsi haluaa jutella sinun kanssasi luottamuksellisesti kokemastaan häirinnästä tai kiusaamisesta, on hieno palaute työstäsi.
2. **Järjestä aikaa keskusteluun**, varaudu vähintään kolmeen eri keskusteluun, mahdollisesti useampaan. Jos sinulla ei kerta kaikkiaan ole aikaa eikä resursseja olla nuoren toivoma luottohenkilö, kerro tilanteesi suoraan, mutta hienotunteisesti. Miettikää yhdessä kuka tai ketkä muut voisivat tulla kysymykseen. Varmista, että joku ryhtyy nuoren luottohenkilöksi. **Älä jätä nuorta heitteille!**
3. **Arvioi tilanne.** Onko nuori välittömässä vaarassa tai vakavan häirinnän/kiusaamisen kohteena?
4. **Kuuntele. Usko.** Kertomus voi olla epäjohdonmukainen, mutta se ei tee siitä vähemmän totta.
5. **Kestä.** Nuori luottaa siihen, että sinä turvallisena aikuisena kestät kuulemasi eikä hänen tarvitse varoa sanojaan tai tukea sinua.
6. **Kannattele ja herätä nuoren luottamus.** Jos sinusta tuntuu, ettet tiedä miten tukea nuorta tai lasta, kerro hänelle, että sinun itsesi täytyy ensiksi selvittää, miten juuri tässä tilanteessa on parasta toimia. Älä toimi teon kohteelta salassa! Voitte yhdessä selvittää, minne kannattaisi olla yhteydessä. Lapsen tai nuoren ollessa hyväksikäytön uhri täytyy tilanteesta kertoa vanhemmille. Keskustele tästä nuoren kanssa.
7. **Ota yhteys tukipalveluihin** – voit ottaa yhteyttä nimettömästi. Saatat myös itse tarvita hyviä neuvoja. Voit selvittää tilannetta nuoren kuullen. Nykyään on tarjolla nettipalveluja, joihin kirjautumalla voit saada luotettavaa tukea ja apua ammatti-ihmisiltä. Virtuaalilähipoliisi IRC-galleriassa (www.poliisi.fi/irc-galleria), Facebookissa tai Messengerissä on oikea henkilö kertomaan, onko tapahtunut rikos. Ennen rikosilmoituksen tekoa kannattaa puhua tai kirjoittaa asiasta esimerkiksi tukipalvelussa työskentelevälle ihmiselle.
8. **Ottaessasi yhteyttä tukipalveluun, kuuntele saamasi ohjeet ja tee muistiinpanoja.** Jos sinua neuvotaan tekemään lastensuojeluilmoitus/rikosilmoitus, kerro tästä nuorelle/lapselle ja selitä ilmoituksen merkitys. Jos mahdollista, tehkää lastensuojeluilmoitus ja/tai rikosilmoitus yhdessä. Ohjaa myös muut tilanteesta tietoiset tuen piiriin – myös lähiomaiset ja/tai kaverit saattavat tarvita kriisiapua.
9. **Älä katoa.** Nuori tarvitsee apuasi senkin jälkeen, kun joku muu ryhtyy selvittämään tapahtunutta, kun rikosilmoitus on tehty tai kun tuomio on annettu. Nuori voi tarvita tukeasi erityisesti mikäli käy ilmi, ettei hänen kokemuksensa johda oikeustoimiin. Kerro, että vaikka teko ei olisikaan rikos tai todisteet eivät riittäisi syytteen nostamiseen, tapahtuma on väärin nuorta kohtaan. **Olet hänelle erityisen tärkeä ihminen vielä pitkään: ole luottamuksen arvoinen.**

MITÄ KERTO A NUORELLE NETTITURVALLISUUDESTA

Internet on julkinen paikka, ja se tuo kaikille käyttäjilleen mukanaan vastuuta. Kaikki lait pätevät myös netissä.

JOS NUORI TÖRMÄÄ HÄIRITSEVÄÄN KÄYTTÄYTYMISEEN:

- Neuvo nuorta ottamaan painokkaasti kantaa häiritsevään, kiusalliseen tai loukkaavaan käyttäytymiseen. Joskus tilanne voi ratketa sillä, että kertoo häiritsijälle pitävänsä hänen ehdotuksiaan loukkaavina ja typerinä.
- Kerro nuorelle, että yhteydenpito häiritsevään henkilöön, vaikka kuinka jännittävään, kannattaa lopetettaa heti.
- Kerro nuorelle, että tilannetta ei saa aina itse loppumaan – joihinkin ihmisiin suora puhe ei vaikuta mitenkään. Joskus voi tuntua siltä, että tilanne on mennyt niin pitkälle, ettei asiasta kehtaa kertoa kenellekään. Joskus voi tuntua myös siltä, että on itse aiheuttanut tilanteen. Tällöin tekijä todennäköisesti väittää näin, ja uhkailee tilanteen pahenevan, jos se tulisi julki esimerkiksi koulussa.

KAIKKI TEKIJÄN UHKAUKSET – ja ylenpalttiset kehot – ovat osa kuviota, jolla hän pitää kiusaamisen ja hyväksikäytön kohdetta ”koukussa”. Salailusta voi tulla tapa, joka ahdistaa ja masentaa.

- On tärkeää, että nuori voi kertoa tilanteesta jollekin, johon voi luottaa. Luottohenkilö voi olla opettaja, valmentaja, kouluterveydenhoitaja, äiti, isä, sisko tai

veli, kaverin vanhempi, isoäiti tai -isä, naapuri, joku muu sukulainen.

- Luottohenkilölle puhuminen voi olla vaikeaa. Kaikkia yksityiskohtia ei tarvitse kertoa eikä yrittää olla johdonmukainen. Turvalliselle aikuiselle voi myös lähettää tekstiviestin, sähköpostia tai kirjeen.
- Tukipalveluihin (järjestöt, poliisi) yhteyttä voi ottaa myös nimettömänä.

KERRO, ETTÄ JOKAINEN ON VASTUUSSA TOIMINNASTAAN MYÖS NETISSÄ:

- Parjaaminen, loukkaavien kommenttien näyttäminen, ahdistelu ja uhkaaminen ovat kiellettyä.
- Toisen ottamia kuvia ja materiaalia voi käyttää ainoastaan kuvaajan ja materiaalin tuottaneen luvalla.
- Ylläpitäjä saattaa poistaa nuoren sivustolta, jos sosiaalisen median sääntöjä rikotaan.
- Jos nuori rikkoo lakia, ylläpitäjä pyrkii ilmoittamaan asiasta poliisille.

NUORI ON VASTUUSSA SIITÄ MITÄ TEKEE

- Vahingonkorvausvastuu koskee jo alle 15-vuotiaita.
- Jos nuori on yli 15-vuotias, hän on myös rikosoikeudellisessa vastuussa.

NETTITURVALLISUUDESTA

ÄLÄ LATAA HENKILÖKOHTAISIA tietojasi, yhteystietojasi tai salasanoja nettiin. Voit laittaa ainoastaan kotisivuosoitteesi, messenger-, skype-, tai lastfm -tunnuksen.

- Vältä seksiin liittyvää nimimerkkiä.
- Älä lataa verkkoon poseerauskuvia, joissa olet vähissä vaatteissa tai kuvia, joista jää vaikutelma, että olet avuton. Kuvia voivat katsoa kaikki internetin käyttäjät ympäri maailmaa eivätkä vain kaverit.

IHMISET, JOITA KOHTAAT INTERNETISSÄ, eivät välttämättä ole sitä, mitä he väittävät olevansa.

- Älä hyväksy esimerkiksi Facebookissa kaveriksi ihmisiä, joita et tunne tai tunnista.
- Kysy netissä puolitutuilta tai tutuiksi haluavilta turvakysymys. Turvakysymys on henkilökohtainen kysymys omasta elämästäsi, jonka vastauksen tietävät vain sinulle oikeasti tutut henkilöt.

JOS JOUDUT TROLLAUKSEN, nettistalkkauksen, groomingin tai muunlaisen kiusaamisen tai hyväksikäytön kohteeksi netissä:

- Tallenna tai printtaa viesti.
- Ota painokkaasti kantaa häiritsevään, kiusalliseen tai loukkaavaan käyttäytymiseen.
- Juttele asiasta aikuiselle luottohenkilölle.
- Ota yhteyttä tukipalveluihin (järjestöt, poliisi, yhteyttä voi ottaa myös nimettömänä).
- Mikäli tukipalvelut, poliisi tai muut viranomaiset ryhtyvät selvittämään tapahtunutta, pysy yhteydessä heihin.

KUKAAN EI SAA PAKOTTAA sinua mihinkään netissä. Jos juttelet jonkun kanssa keskusteluryhmässä (chatissä) ja sinulta kysytään kysymys, johon et halua vastata, sinun ei tarvitse vastata. Epäilyttävää nettikäyttäytymistä voi olla esim. käytös, jossa yhteydenottaja:

- Ei ymmärrä nuorten yleistä kieltä ja ilmaisuja.
- Inttää yksityiskohtaista tietoa elämästäsi.
- Pyytää kuvaasi, puhelinnumeroa, osoitetta tai alastonkuvaa.
- Kehuu ylitsevuotavasti kypsyttäsi, rohkeutta yms.
- Tarjoaa rahaa vastikkeeksi rohkeudestasi.

JOS PÄÄTÄT TAVATA jonkun, johon olet tutustunut Internetin kautta:

- Älä koskaan mene tapaamaan häntä yksin. Ota tuttu mukaasi ensimmäisellä ja sitä seuraavilla kerroilla.
- Tapaaminen pitää järjestää yleisellä paikalla, ei kenenkään kotona.
- Pidä aina huolta siitä, että ystäväsi tai joku perheenjäsenistäsi tietää, missä olet tai liikut.

Kiitos osallistumisesta Amnestyn *Mun rajat* -oppitunnille.
Kunnioita omia ja toisten oikeuksia jatkossakin.

TIETOA JA TUKEA:
seta.fi
vaestoliitto.fi/nuoret
naistenlinja.fi
exithanke.fi
amnesty.fi/munrajat

Kiitos osallistumisesta Amnestyn *Mun rajat* -oppitunnille.
Kunnioita omia ja toisten oikeuksia jatkossakin.

TIETOA JA TUKEA:
seta.fi
vaestoliitto.fi/nuoret
naistenlinja.fi
exithanke.fi
amnesty.fi/munrajat

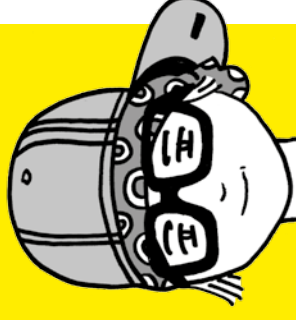
Kiitos osallistumisesta Amnestyn *Mun rajat* -oppitunnille.
Kunnioita omia ja toisten oikeuksia jatkossakin.

TIETOA JA TUKEA:
seta.fi
vaestoliitto.fi/nuoret
naistenlinja.fi
exithanke.fi
amnesty.fi/munrajat

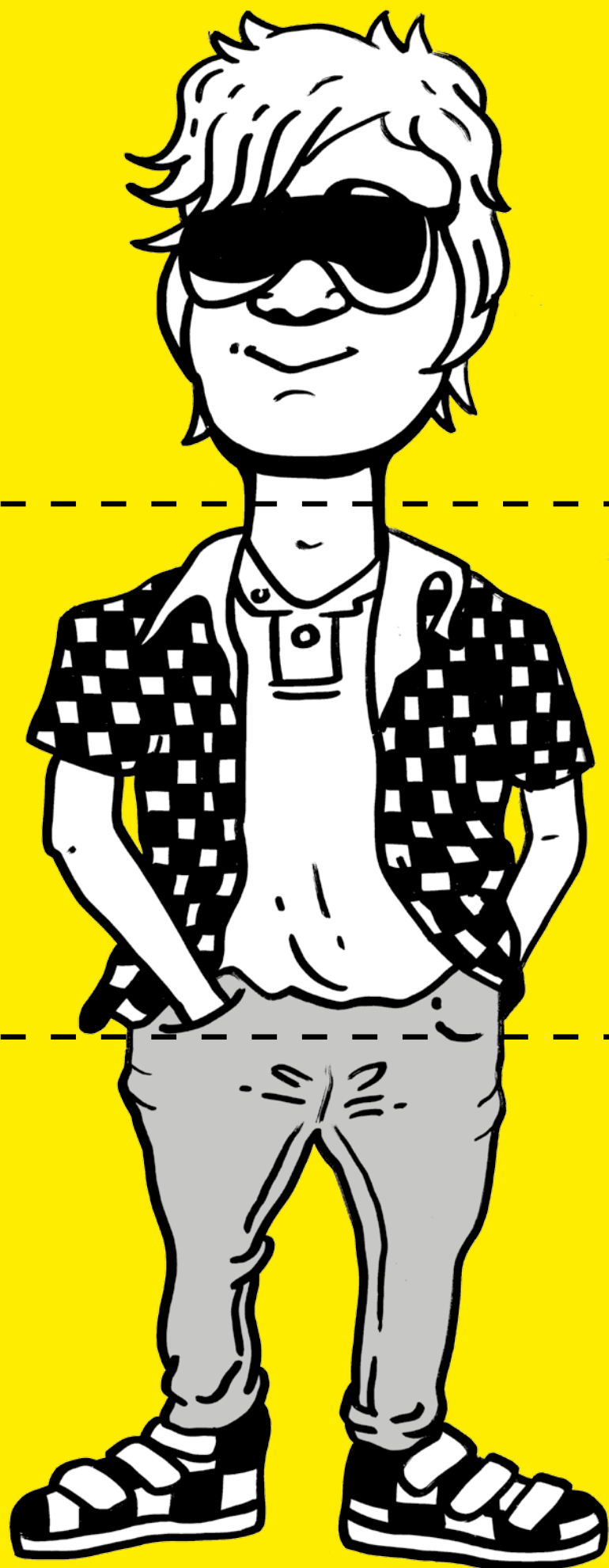
Kiitos osallistumisesta Amnestyn *Mun rajat* -oppitunnille.
Kunnioita omia ja toisten oikeuksia jatkossakin.

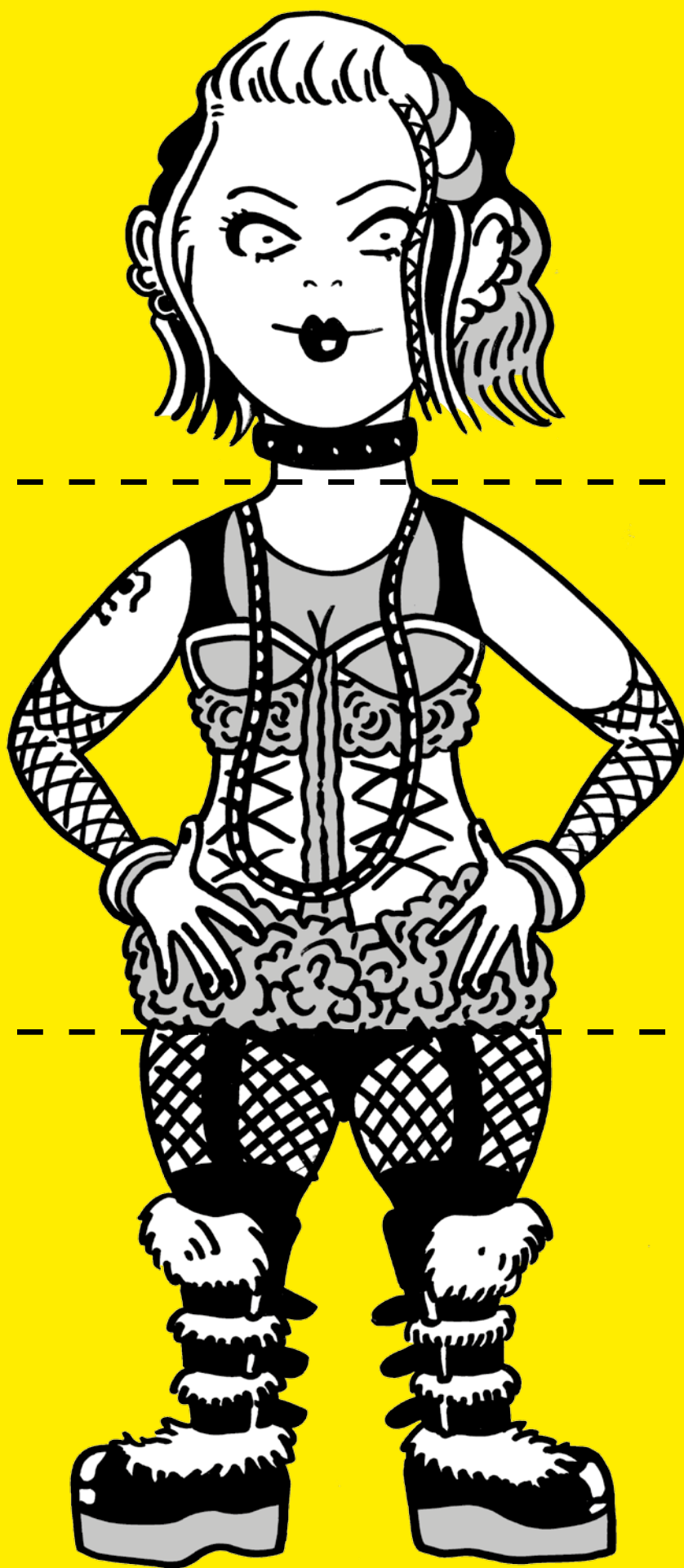

TIETOA JA TUKEA:
seta.fi
vaestoliitto.fi/nuoret
naistenlinja.fi
exithanke.fi
amnesty.fi/munrajat

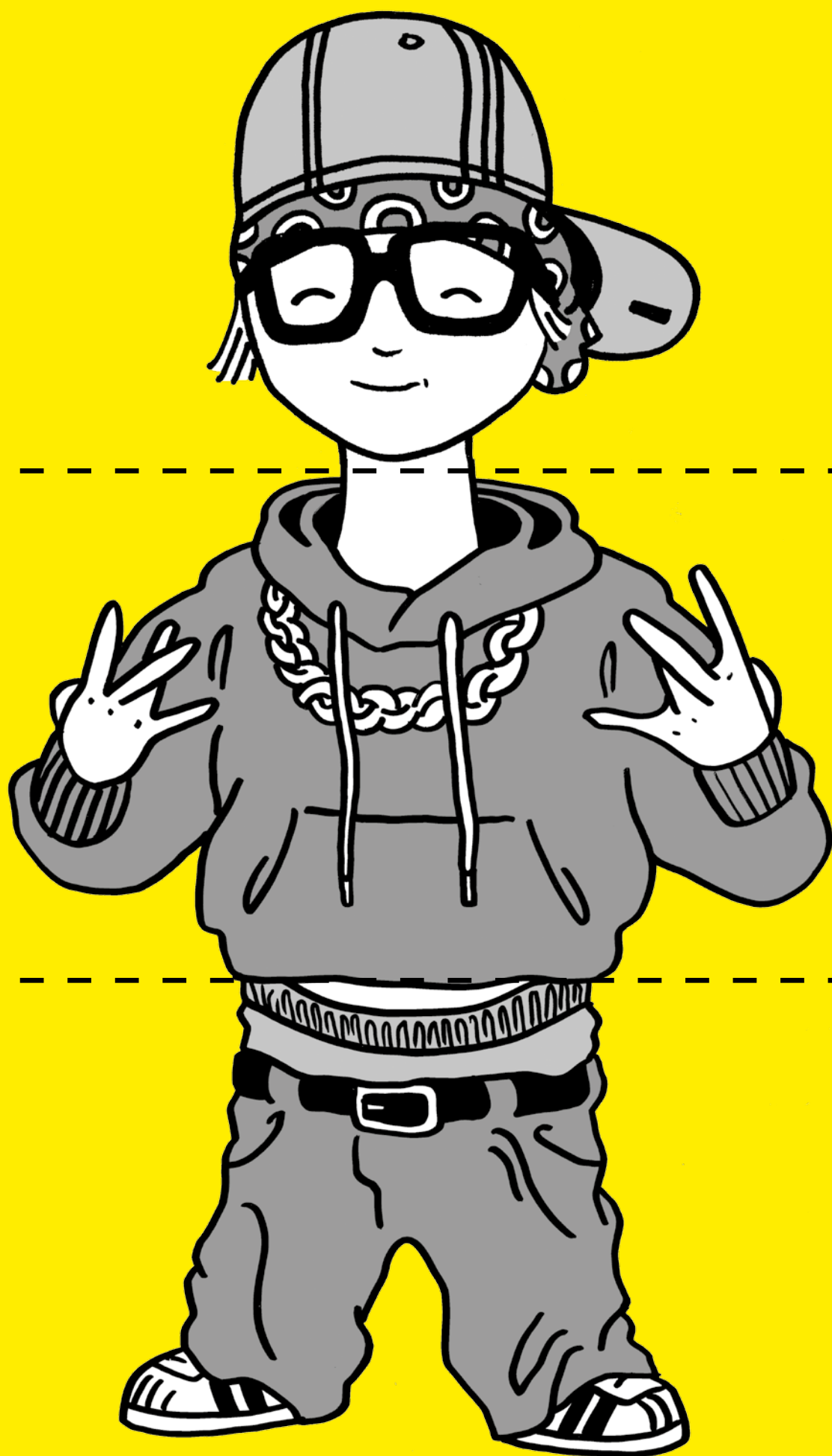

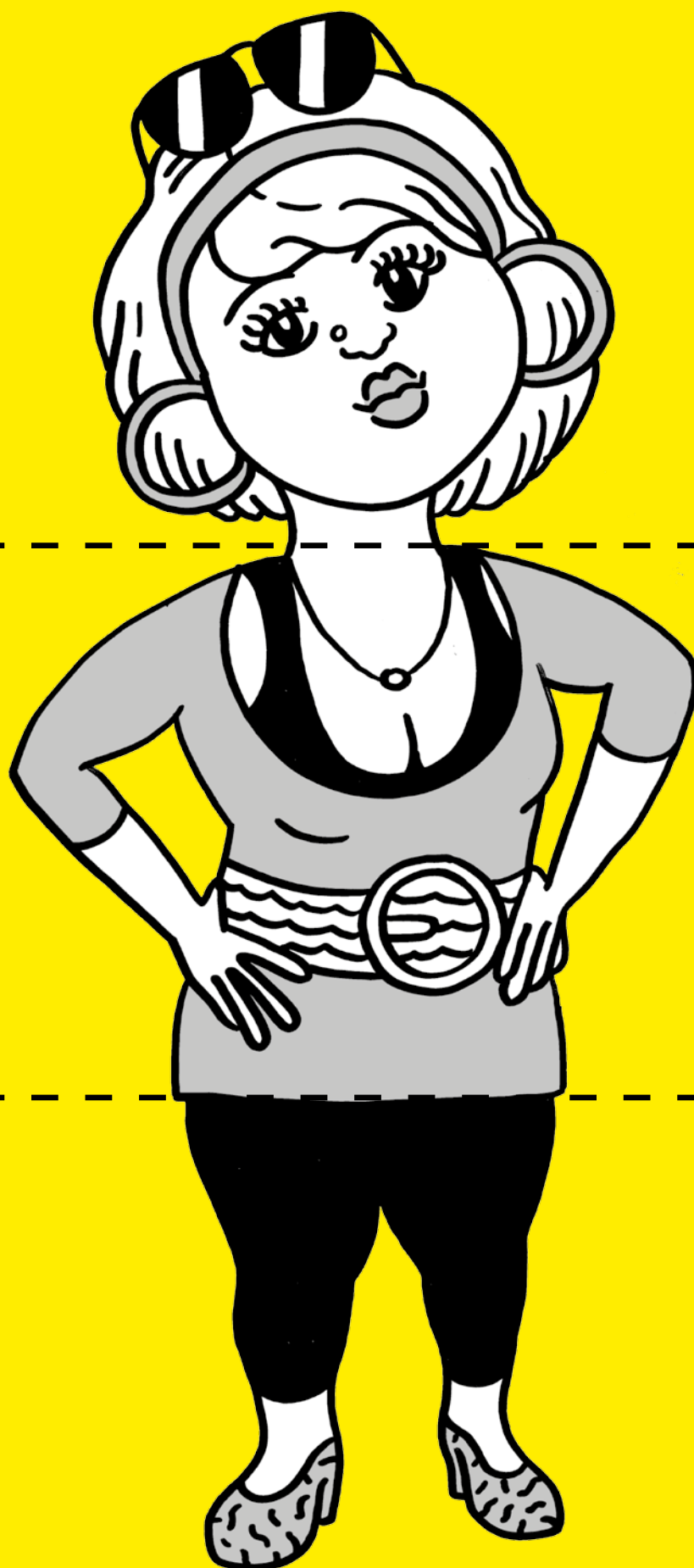

SEKSUAALIOIKEUDET

1.

Mulla on oikeus sanoa ei.

© Amnesty International 2012

SEKSUAALIOIKEUDET

2.

***Mulla on oikeus päättää,
kuka muhun saa koskea
ja miten.***

© Amnesty International 2012

SEKSUAALIOIKEUDET

3.

***Mulla on oikeus tuntea
mun tunteita ja näyttää ne.***

© Amnesty International 2012

SEKSUAALIOIKEUDET

4.

***Mun ei tarte olla samaa
mieltä kuin mun kaverit.***

© Amnesty International 2012

SEKSUAALIOIKEUDET

5.

***Mun ei tarvii kuunnella
homottelua ja huorittelua
koulussa eikä missään
muualla.***

© Amnesty International 2012

SEKSUAALIOIKEUDET

6.

***Mä saan pukeutua niin
kuin mä haluan.***

© Amnesty International 2012

ONGELMATILANNE

5.

Mitä voit tehdä jos joudut trollauksen, stalkkauksen, groomingin tai muunlaisen kiusaamisen tai hyväksikäytön kohteeksi netissä?

© Amnesty International 2012

ONGELMATILANNE

1.

Bussissa aikuinen laittaa käden polvelleni ja alkaa lähennellä minua. Mitä teen?

© Amnesty International 2012

ONGELMATILANNE

2.

Olen tavannut netissä ihanan tyyppin. Haluisin tavata hänet kasvokkain. Mitä teen? Menenkö tapaamaan häntä, kenelle pitäisi ilmoittaa tapaamisesta, otanko kaverin mukaan, missä kannattaisi tavata?

© Amnesty International 2012

ONGELMATILANNE

3.

Luokan oppilaat ovat laittaneet YouTubeen videon, jossa herjataan jotakuta luokan oppilasta. Herjattu oppilas ilmoittaa asiasta opettajalle. Miten tilanne tulisi ratkaista?

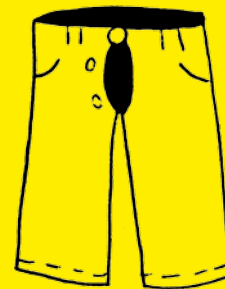

© Amnesty International 2012

ONGELMATILANNE

4.

Netin keskustelupalstalla yhteyttä ottaa tyyppi, joka sanoo, että jos vilautan sille paljasta pintaa, saan farkut. Mitä asian suhteen tulisi tehdä?

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

1. Arvostaminen

Itsensä arvokkaana pitämistä. Omien näkemysten, halujen ja ajatusten tärkeänä pitämistä.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

2. Biseksuaali

Biseksuaali on yksilö, jonka mielenkiinto ja tunteet kohdistuvat sekä poikiin/miehiin, että tyttöihin/naisiin tai ihmisen sukupuolella ei ole väliä.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

3. Hetero

Hetero on yksilö, joka tuntee emotionaalista ja/tai seksuaalista vetovoimaa ensisijaisesti tai pelkästään vastakkaiseen sukupuoleen.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

4. Huora

Huora on nainen tai mies, joka palkkiota vastaan tarjoaa seksuaalisia palveluita. Huora on prostituoidun halventava nimitys. Ihmisoikeusajattelussa prostituoiduille kuuluvat samat ihmisoikeudet kuin kaikille muillekin ihmisille. Tämä ei tarkoita prostituution hyväksymistä, vaan prostituoituja halventavan ja syrjivän käyttäytymisen tuomitsemista.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

5. Ihmisoikeudet

Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan jokaiselle ihmiskunnan jäsenelle yhtäläisesti kuuluvia oikeuksia. Ne ovat yleisiä eli universaaleja ja kuuluvat siten kaikille sukupuolesta, ihonväristä, yhteiskunnallisesta asemasta tai muusta vastaavasta seikasta riippumatta.

Lähtökohtaisesti Suomen perustuslaki turvaa kaikkien Suomessa asuvien ihmisoikeudet.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

6. Ilo

Ilo on tunnetila. Iloa lähellä olevia sanoja ovat mm. hauskuus, onni ja riemu.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

7. Intersukupuolinen

Intersukupuolisuus tarkoittaa synnynnäistä tilaa, jossa ihmisellä ei ole yksiselitteisesti tytön tai pojan fyysisiä ominaisuuksia.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

8. Kehollisuus

Kehollisuus on tekemistä ja toimimista, aistimista, havainnointia ja läsnäoloa omassa kehossa.

© Amnesty International 2012

9. Kiusaaminen

Kiusaaminen on pitkään jatkuvaa ja toistuvaa kaltoinkohtelua, jossa henkilö kokee itsensä nöyryytetyksi, alistetuksi, puolustuskyvyttömäksi, ahdistuneeksi ja jatkuvasti uhatuksi.

Kiusaaminen on aivan eri asia kuin riita (ajatusten yhteentörmäys tai ristiriita, joka synnyttää molemmissa riidan osapuolissa ärtymystä tai suuttumusta).

10. Koskemattomuus

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden yhteydessä koskemattomuus viittaa perustavanlaatuiseen ihmisoikeuteen: jokaisella on oikeus fyysiseen koskemattomuuteen, elämään ilman väkivaltaa tai sen uhkaa.

11. Kunnioitus

Kunnioitus Mun rajat -tunnilla tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei puutu, arvioi tai halvenna toisen henkilön seksuaalisuutta tai sukupuolen ilmaisua.

Kunnioitus tarkoittaa myös sitä, ettei halventavasti seksualisoi kenenkään olemusta hänen ulkonäkönsä, vaatteidensa, tekojensa tai nettikäyttäytymisensä perusteella.

12. Lesbo/homo

Homoseksuaalinen yksilö tuntee romanttista, eroottista ja/tai seksuaalista vetovoimaa ensisijaisesti omaa sukupuolta edustavaa ihmistä kohtaan.

Homo viittaa poikiin, jotka tuntevat vetovoimaa poikia kohtaan.

Lesbo viittaa tyttöihin, jotka tuntevat vetovoimaa tyttöjä kohtaan.

SANANSELITYS

13. Minuus, minäkäsitys

Minun itseni suhde itseeni, oma persoonani, millainen olen, mikä olen. Minäkäsitys sisältää kaikki ihmisen itseensä kohdistamat tunteet. Läheisimmät ihmissuhteemme ja kulttuuriympäristö vaikuttavat ratkaisevasti minäkäsitykseen.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

14. Nautinto

Voimakas mielihyvän tunne. Nautintoa tuottavat hyvin erilaiset asiat: tanssi yksin tai yhdessä, omien vaatteiden valitseminen ilman pelkoa pilkasta (päähuivit, napapaidat, löysät farkut ja tiukat topit), päätökset liittyen seksuaalisiin tekoihin, joita ei halua kokea (vielä tai koskaan) tai joita kohtaan tuntee kiinnostusta ja halua.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

15. Stalkkaus

Netissä tapahtuvaa vainoa. Pakkomielteinen iholle tulo netin kautta, vakoilu.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

16. Rikkoa

Tehdä rikkinäiseksi tai olla noudattamatta sääntöjä tai lupautta.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

17. Seksuaalisuus

Seksuaalisuus on ihmiselle synnynnäistä. Ihminen saa siitä eri aistien kautta psyykkistä ja fyysistä mielihyvää.

Seksuaaliseen kasvuun liittyy halu saada tällaisia kokemuksia.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

18. Seksuaalinen häirintä

Seksuaalinen häirintä on sanoja tai tekoja, joilla halutaan loukata ja halventaa toisen ihmisen seksuaalisuutta, oletettua tai todellista seksuaalista toimintaa ja seksuaalista suuntautumista.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

19. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus eli autonomia tarkoittaa yksilön oikeutta määrätä asioissa, jotka liittyvät seksuaalisuuteen ja jotka hän kokee itselleen merkitykselliseksi. Siihen liittyy kyky ymmärtää tekojensa ja valintojensa seuraukset (sekä itselle että muille) ja kantaa vastuu sekä teoistaan että tekemättä jättämisistään.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

20. Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalinen suuntautuminen kertoo, keeneen ihminen tuntee vetoa emotionaalisesti ja / tai seksuaalisesti. Homoseksuaalisuus, biseksuaalisuus ja heteroseksuaalisuus ovat seksuaalisia suuntautumisia.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

21. Seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeudet koskevat kaikkia ihmisiä samanvertaisesti. Niillä tarkoitetaan kaikkien yksilöiden ja parien oikeuksia päättää tietoisesti ja vastuullisesti omaan seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista. Näitä asioita ovat esimerkiksi läheisten suhteiden solmiminen, avioituminen ja lasten saaminen ja ajoitus.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

22. Stereotypia

Stereotypia on jostakin sosiaalisesta ryhmästä muodostettu yleistys, joka ei ota huomioon yksilöllisiä eroja.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

23. Sukupuolen moninaisuus

Sukupuolen moninaisuudesta puhuttaessa sukupuolisuuden katsotaan olevan useammanlaista kuin naisen/mies-luokittelu.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

24. Sukupuoli

Sukupuoli on kokemus itsestä, omasta sukupuolisuudesta ja suhteesta omaan kehoon.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

25. Syrjintä

Syrjintä on sitä, että yhtä ihmistä tai ihmisryhmää kohdellaan eri tavoin kuin toisia. Syrjinnän seurauksena tämän ihmisen tai ryhmän mahdollisuudet tasa-arvoiseen kohteluun kapenevat.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

26. Tasa-arvo

Tasa-arvo tarkoittaa jokaisen ihmisen yhtäläisiä mahdollisuuksia ja vapauksia tehdä valintoja, kehittyä työssään sekä tulla kohdelluksi ja palkituksi siinä ilman asenteellisia tai rakenteellisia rajoituksia, jotka johtuvat sukupuolesta, iästä, kansallisuudesta tai muusta henkilöön liittyvästä. Tasa-arvon ohella puhutaan yhdenvertaisuudesta ja samanarvoisuudesta.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

27. Trollaus

Epäasiallinen kirjoittelu netissä.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

28. Turvallisuus

Tunne, hyvä tasainen ja rauhallinen olo, vakaus.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

29. Turvataidot

Turvallisuus on kyky suojella itseään ja välttää turhia riskejä. Turvataitoa on myös itsearvostus ja itseluottamus. Se on sitä, että katsoo ansaitsevänsä hyvää kohtelua.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

30. Vapaus

Vapaus on esteiden puuttumista, mutta myös vapautta toimia toisin kuin ”kaikki muut”, yksilöllisesti – silloinkin niin, ettei toiminta loukkaa muiden oikeuksia. Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen liittyvä vapaus on esimerkiksi sitä, että voi itse valita seurustelukumppaninsa ja sen, millä tavoin seurustelu etenee.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

31. Vastuu

Vastuu tarkoittaa oman käyttäytymisen hallintaa ja oman käyttäytymisen seurausten hyväksymistä. Positiivista vastuunkantoa on esimerkiksi häiriökäyttäytymiseen puuttuminen.

© Amnesty International 2012

SANANSELITYS

32. Vähemmistö

Vähemmistö tarkoittaa ryhmää, jonka edustajia on tietyn otoksen, näkökulman tai alueen sisällä vähemmän kuin muiden ryhmien edustajia.

© Amnesty International 2012

33. *Grooming*, eli suostuttelu

Grooming tarkoittaa sitä, että aikuinen ihminen tutustuu ja ystävystyy netissä lapsen tai nuoren kanssa tarkoituksenaan myöhemmin saada suhteesta seksuaalista tyydytystä. Kyse on siis seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

34. Hetero- normatiivisuus

Heteronormatiivisesti ajatellen maailma on olemassa vain heteroseksuaalisia miehiä ja naisia varten. Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan ajatusta, jossa kaikenlaisen toiminnan, luokittelun ja ajattelun ytimessä on ajatus naisen ja miehen heteroseksuaalisuudesta ja parinmuodostuksesta kaiken inhimillisen toiminnan tavoitteena.

35. Identiteetti

Ne henkilökohtaiset ja sosiaaliset ominaisuudet, jotka vaikuttavat minäkäsitykseen ja juontavat juurensa ihmisen samaistumisesta yksilöihin ja ryhmiin.

36. Itsemääräämis- oikeus

Itsemääräämisoikeus eli autonomia tarkoittaa yksilön oikeutta määrätä asioissa, jotka liittyvät häneen itseensä ja jotka hän kokee itselleen merkitykselliseksi. Siihen liittyy kyky ymmärtää tekojensa ja valintojensa seuraukset (sekä itselle että muille) ja kantaa vastuu teoistaan ja tekemättä jättämisistään.

37. Porno ja kaupallinen seksi

Porno on aikuisille suunnattua kaupallista "viihdettä", jota ei ole tarkoitettu lapsille tai nuorille. Toiset kiihottuvat sitä katsoessaan, toiset taas eivät. Ketään ei saa pakottaa katsomaan pornoa.

Porno on näyteltä seksin suorittamista, joka ei kuvaa todellisuutta. Pornosta ei kannata ottaa esimerkkiä, koska oikea nautinnollinen seksi ja rakastelu ovat paljon muitakin kuin pelkkää suorittamista.

38. Seksuaalinen hyväksikäyttö

Seksuaalinen hyväksikäyttö on seksuaalista kanssakäymistä ilman molempien aitoa suostumusta. Hyväksikäytön toteutuminen ei edellytä yhdyntää. Myös koskettelu tai muu seksuaalisesti latautunut toiminta, esimerkiksi pornon näyttäminen vastoin nuoren tahtoa, voi olla hyväksikäyttöä.

39. Seksuaalinen väkivalta

Seksuaalinen väkivalta tarkoittaa toisen ihmisen pakottamista johonkin seksuaaliseen tekoon vastoin tahtoa. Se voi tapahtua kotona, kaverin tai kumppanin luona, juhlissa, leirillä, kadulla jne. Se voi tapahtua myös tietokoneen välityksellä. Seksuaalisen väkivallan tekijä voi olla ystävä, kaveri, seurustelukumppani, sukulainen, vanhempi, harrastuksen ohjaaja, joku muu tuttu tai tuntematon. Tekijä voi olla nuori tai vanha. Tekijöitä voi olla myös useampi.

40. Seksuaalinnormit

Seksuaalinnormit ovat seksuaalista käyttäytymistä ohjaavia malleja, jotka voivat olla hyvin ahtaita ja yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavia.

Seksuaalinnormeja haastetaan kun käyttäytymään eri tavalla kuin perinteiset sukupuoliroolit odottavat. Poikkeamat "normaalista" sukupuolen mukaisesta käyttäytymisestä voivat altistaa häirinnän kohteeksi joutumiselle, vaikka juuri "normaalin" haastaminen muuttaa normeja!

41. Sukupuolinen häirintä

Sukupuolisella häirinnällä viitataan yksipuoliseen, ei-toivottuun huomioon, joka saa kohteen tuntemaan itsensä noloksi, pelokkaaksi, loukkaantuneeksi tai vihaiseksi. Sukupuolisella häirinnällä kuvataan käyttäytymistä, joka loukkaa häirinnän kohteena olevan ihmisen sukupuoli-identiteettiä.

42. Sukupuolirooli

Sukupuoliroolit ovat oletuksiin ja uskomuksiin perustuvia käsityksiä naisten ja miesten, tyttöjen ja poikien tyypillisistä ominaisuuksista ja kyvyistä. Jäykät sukupuoliroolit vahvistavat ajatusta siitä, että sukupuolta voi ilmaista "oikein" vain kahdella tavalla. Sukupuolirooleilla leikkittely voi monipuolistaa roolien välittämän kuvan yksilöistä ja ihmisryhmistä.

43. Suojaikäraja

Yhteiskunta suhtautuu lapsiin ja nuoriin kohdistuviin seksuaalisiin tekoihin aina vakavasti. Tämän takia on säädetty erityinen suojaikäraja, joka on 16 vuotta. 0–16-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvat seksuaaliset teot rangaistaan ankarammalla asteikolla.

Nuorta suojaava ikäraja on korkeampi, 18 vuotta, jos vanhempi osapuoli on esimerkiksi nuoren opettaja, leirinohjaaja tai nuori on muuten alisteisessa asemassa aikuiseen nähden.

44. Transgender

Transgender on ihminen, joka kokee itsensä sekä tytöksi että pojaksi, tai ei kummaksikaan -tai joksikin muuksi sukupuoleksi naiseuden ja mieheyden rajamailla tai kokonaan perinteiden sukupuolijärjestelmän ulkopuolella.

45. Transsukupuolinen

Henkilö ei koe omakseen sitä sukupuolta, joka hänelle on syntymässä määritelty (syntymäsukupuoli). Jotkut transsukupuolisista ihmisistä mieltävät itsensä naisiksi tai miehiksi, jotkut ennen kaikkea transihmisiksi.

46. Transvestiitti

Transvestiitti on henkilö, jolla on ajoittain tarve ilmaista itseään pukeutumalla syntymäsukupuoleen liittyvistä odotuksista ja totumuksista poiketen. Valtaosa transvestiittimiehistä on heteroseksuaalisia miehiä, useilla heistä on puoliso ja lapsia.

47. Vastikkeellinen seksi

Vastikkeellisella seksillä tarkoitetaan tilannetta, jossa nuorelta tai lapselta pyydetään seksuaalisia tekoja tai esimerkiksi kuvia lupaamalla korvaus ”palkkioksi” pyynnön toteuttamisesta. Korvaus voi olla rahaa tai esimerkiksi jonkin esineen tai alkoholin ostaminen/tarjoaminen, matkan kustantaminen tai vaikkapa asunnon tarjoaminen sukupuoliyhteyttä vastaan.

Seksin osto alaikäiseltä tai oston yritys on rikos. Rikoksesta on kyse myös silloin, kun ostaja itse on alle 18-vuotias.

48. Vihapuhe

Rikoksen tunnusmerkin täyttävä teksti, kuva tai video. Rikos voi olla esimerkiksi laiton uhkaus tai kunnianloukkaus.

49. Vähemmistö-stressi

Henkilö kokee stressiä siksi, että tuntee olevansa vähemmistön edustaja. Vähemmistöstressi voi johtua silkasta vähemmistötatoksen tuottamasta huomiosta, joka voi olla joko negatiivista tai positiivista. Stressiin voi liittyä paine olla edustamansa vähemmistöryhmän "malliedustaja".

50. Väkivalta

Väkivalta on käyttäytymistä, joka pelottaa, vahingoittaa ja loukkaa. Väkivallan kohteeksi voi joutua missä hyvänsä, esimerkiksi kotona, kumppanin luona, koulussa, työpäikällä, kadulla tai jossain muussa julkisessa tilassa. Väkivallan uhri ja tekijä voivat olla keitä tahansa.

Eri väkivallan muodoissa tyypillisimmät uhri-tekijä -asetelmat jakautuvat sukupuolen perusteella. Esimerkiksi naisiin kohdistuvan väkivallan yhteinen nimittäjä on se, että uhrin ovat tyypillisesti naisia ja tyttöjä, kun taas katuväkivalta satuttaa eniten nuoria miehiä ja poikia.

1 KÄSITTEET

IHMISOIKEUSPUOLUSTAJAT ...

ovat tavallisia ihmisiä, jotka asettavat itsensä alttiiksi vaaralle, jotta ihmisoikeudet toteutuisivat meille muille.

He ovat esimerkiksi toimittajia, opettajia, ammattiyhdistysihmisiä ja järjestöaktiiveja, jotka tekevät rauhanomaista työtä oikeudenmukaisemman maailman puolesta. Valitettavan usein he joutuvat työnsä takia uhatuksi, pahoinpidellyksi, kidutetuksi, jopa tapetuksi.

Ihmisoikeuspuolustajat tutkivat rikoksia, puhuvat yhteisönsä kohtaamasta vääryydestä ja vaativat ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneitä vastuuseen teoistaan. Tämän lisäksi he kannustavat muita ihmisiä toimimaan ihmisoikeuksien puolesta.

MIELIPIDEVANKI ON...

henkilö, joka on vangittu mielipiteensä (poliittisen, uskonnollisen tai muun vakaumuksensa tai näkökulmansa) vuoksi.

Termin mielipidevanki (engl. *prisoner of conscience*) otti käyttöön 1960-luvun alkupuolella Amnesty Internationalin perustaja **Peter Benenson**. Amnesty International lukee mielipidevangeiksi myös mm. etnisen alkuperänsä, sukupuolensa, ihonvärinsä, kielensä tai seksuaalisen suuntautumisensa takia vangitut, mutta ei henkilöitä, jotka ovat käyttäneet väkivaltaa tai puoltaneet sen käyttöä.

KUKA ON IHMISOIKEUS-LOUKKAUKSEN UHRI?

Ihmisoikeussopimusten perimmäinen tarkoitus on ehkäistä ja poistaa kaikenlainen syrjintä ja vaino, joka kohdistuu johonkin ihmisryhmään.

Valtio ja sen sisäinen oikeusjärjestelmä ovat ihmisoikeuksien ensisijaiset takaajat. Mikäli **yksilö joutuu kokemaan laajaa ja systemaattista syrjintää omassa maassaan voi hän olla ihmisoikeusloukkauksen uhri**. Tällaisella henkilöllä on mahdollisuus vedota kansainväliseen oikeuteen silloin, kun oma valtio ei takaa ihmisoikeuksien toteutumista tai on niiden suurin rikkoja.

2 NICARAGUA

SEKSUAALIOIKEUDET NICARAGUASSA

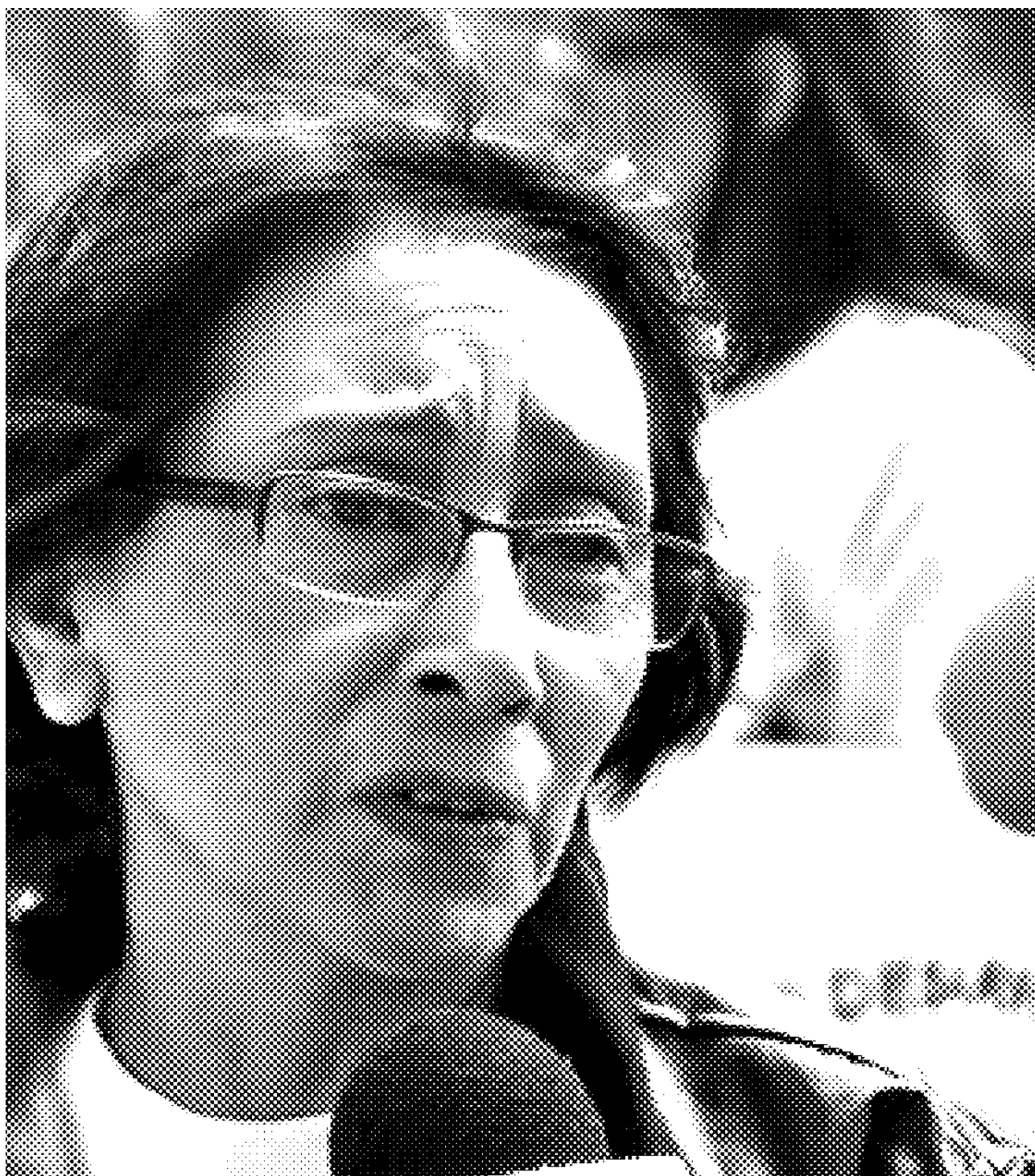

Nicaraguassa abortti on kielletty kaikissa tilanteissa, jopa silloinkin kun raskaus ja/tai synnytys vaarantaa tytön tai naisen hengen. Tuomio abortin tehneelle naiselle on 1–4 vuotta vankeutta ja abortin suorittaneelle lääkärille 5–10 vuotta. Myös naisiin kohdistuva väkivalta on valitettavan yleistä. Nicaraguan kansanterveyskyselyn mukaan vuonna 2007 jopa 48 prosenttia parisuhteessa elävistä naisista oli joutunut jonkinlaisen henkisen tai ruumiillisen väkivallan kohteeksi.

Vuonna 2007 yhdeksää naisten oikeuksien puolustajaa syytettiin Nicaraguassa abortin tekemisestä nuorelle tytölle, oikeuslaitoksen vastustamisesta sekä muista rikkeistä. Amnestyn mielestä syytteet nostettiin, koska nämä ihmisoikeuspuolustajat pyrkivät takaamaan tytöille ja naisille turvallista ja tehokasta seksuaali- ja ehkäisyneuvontaa.

Vuonna 2010 kaikista syytteistä ihmisoikeuspuolustajia vastaan luovuttiin. Tapaus kuitenkin osoittaa, millaisia vaikeuksia ja asenteita naisten oikeuksia ajavat ihmisoikeuspuolustajat Nicaraguassa kohtavat. Rikostutkinnan loppuraportissa annetaan edelleen ymmärtää, että ihmisoikeuspuolustajat olisivat syyllisiä, vaikka todistusaineisto olikin riittämätöntä syytteen nostamiseen. Tutkinnan päättäminen on silti valtava edistysaskel naisten oikeuksille Nicaraguassa ja osoittaa, että kansainvälisellä kampanjoinnilla ja painostuksella on vaikutusta.

Amnesty on kampanjoinut aktiivisesti naisten oikeuksia ajavien järjestöjen ja niissä työskentelevien ihmisoikeuspuolustajien puolesta. Ihmisoikeuspuolustajien työnteko on turvattava ja pelottelun sekä häirinnän on loputtava.

3 NORMA CRUZ

GUATEMALA: NORMA CRUZ

Guatemalalainen Norma Cruz on naisten ja tyttöjen oikeuksia puolustavan Fundación Sobrevivientes -järjestön perustaja. Järjestö dokumentoi naisiin kohdistuvia väkivaltatapauksia sekä auttaa naisia vaatimaan oikeutta.

Cruz on saanut kymmeniä tappouhkauksia sen vuoksi, että hän on antanut lakiapua raiskatulle tytölle. Myös hänen läheisiään on uhkailu.

Ihmisoikeuspuolustajiin kohdistuvien rikosten tutkinta on yleensä tehotonta, eikä syyllisiä saada oikeuteen asti. Kuitenkin Cruzia vuonna 2009 uhkaillut henkilö todettiin heinäkuussa 2011 syylliseksi uhkauksiin ja tuomittiin maksamaan sakkoja. Tämä tuomio on tärkeä ennakkotapaus. Oikeudenkäynti on myös nostanut ihmisoikeuspuolustajien saamat uhkaukset julkisuuteen. Norma Cruzin edustajien mukaan kansainvälisellä painostuksella on ollut vaikutusta tutkinnan etenemiseen ja siihen, että oikeudenkäynti saatiin pidettyä.

Naisiin kohdistuva väkivalta on laaja ongelma Guatemalassa. Maassa vallitseva rankaisemattomuuden kulttuuri ja välinpitämättömyys väkivaltarikoksia kohtaan ruokkivat naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. **Amnesty vaatii viranomaisia tutkimaan kaikki Cruzin saamat tappouhkaukset viipymättä ja tuomaan syylliset vastuuseen teoistaan.**

4 WOZA

ZIMBABWE: WOZA

Zimbabwelaisten naisten oikeuksia ja yhteiskunnallista osallistumista ajavan järjestön WOZAn (Women of Zimbabwe Arise) jäseniä on pidätetty mielivaltaisesti rauhanomaisten mielenosoitusten yhteydessä jo vuosien ajan. Heitä on kidutettu ja pahoinpidelty pidätysten aikana. Heille ei ole annettu ruokaa, eikä heitä ole päästetty sairaalahoitoon. Lisäksi aktivisteja ja järjestön jäseniä on uhkailtu ja peloteltu.

Zimbabwen hallitus pyrkii hiljentämään ihmisoikeuspuolustajat ja estämään hallitukseen kohdistuvan julkisen kritiikin. Toukokuussa 2011 mellakkapoliisi hajotti WOZAn mielenosoituksen väkivaltaisesti ja hakkasi pampuilla ainakin neljääkymmentä mielenosoitukseen osallistunutta. Osa mielenosoittajista oli viimeisillään raskaina ja joillakin on ollut mukanaan pieniä lapsia. Heidän joukossaan oli myös järjestön johtaja Jenni Williams.

Amnesty vaatii Zimbabwen hallitusta varmistamaan, että ihmisoikeuspuolustajat voivat tehdä työtään turvallisesti ja

- lopettamaan WOZAn jäsenten ja muiden ihmisoikeusaktivistien mielivaltaiset pidätykset, pahoinpitelyn ja häirinnän sekä tutkimaan ihmisoikeuspuolustajiin kohdistuvat loukkaukset.
- kunnioittamaan oikeutta sananvapauteen, kokoontumisvapauteen ja järjestäytymisvapauteen.
- uudistamaan tai kumoamaan lait, jotka ovat ristiriidassa YK:n kansalais- ja poliittisten oikeuksien yleissopimuksen kanssa

5 BARBARA ITALIA MENDÉZ

MEKSIKO: BARBARA ITALIA MENDÉZ

Barbara Italia Mendéz ja kymmeniä muita naisia pidätettiin laajojen mielenosoitusten hajottamisen yhteydessä Meksikossa vuonna 2006. Mendéz ja 25 muuta naista joutuivat pidätyksen yhteydessä poliisien pahoinpitelemiksi. Pidätyksen syyksi ilmoitettiin julkisten kulkuväylien vaarantaminen. Mendéz oli tuolloin 27-vuotias opiskelija, joka teki vapaaehtoistyötä katulasten hyväksi.

Mendéz ja muut pidätetyiksi ja pahoinpidellyiksi tulleet naiset hakevat edelleen oikeutta ja ovat valittaneet kohtelustaan viranomaisille. He ovat kertoneet kokeneensa pidätyksen aikana niin fyysistä, henkistä kuin seksuaalistakin väkivaltaa. Väärinkäytöksiä ei ole vielä kukaan tutkittu kunnolla. Vain pientä osaa poliiseista on rankaistu kurinpitotoimin, ja yksi on tuomittu sakkorangaistukseen.

Kidutettujen ja seksuaalisesti kaltoin kohdeltujen naisten oikeustaistelu kuvastaa Meksikon viranomaisten välinpitämättömyyden suhtautumista naisiin kohdistuvaan väkivaltaan. **Amnesty vaatii viranomaisia varmistamaan, että Mexican Atencossa pidätettyjen naisten pahoinpitelyihin syyllistyneet tuodaan oikeuteen.**

6 JEAN-CLAUDE ROGER MBEDE

KAMERUM: JEAN-CLAUDE ROGER MBEDE

Jean-Claude Roger Mbede on kamerunilainen opiskelija, joka tuomittiin vuonna 2011 kolmeksi vuodeksi vankilaan homoseksuaalisuudesta Kamerunissa. Homoseksuaalisuuden harjoittaminen Kamerunissa on rikos, ja siitä voidaan tuomita maksimissaan viideksi vuodeksi vankilaan. Amnestyn mielestä Mbede on mielipidevanki, sillä hänet tuomittiin ainoastaan oletetun seksuaalisen suuntautumisen vuoksi.

Valtiollisten turvallisuusjoukkojen jäsenet pidättivät Mbeden. Pidätys tapahtui Mbeden ja hänen miespuolisen tuttavansa tapaamisen yhteydessä. Ennen tapaamista tuttava oli näyttänyt Mbedeltä saamiaan tekstiviestejä poliisille ja kertonut heille tapaamisesta.

Mbede kärsi rangaistustaan keskusvankilassa, missä hän oli vaarassa joutua homofobisten hyökkäysten kohteeksi. Lisäksi vankilaolosuhteet Kondeguin vankilassa olivat ankarat: tilat olivat ahtaat, hygienia huonoa ja ruoka riittämätöntä.

Mbeden asianajajat ovat valittaneet tuomiosta. Vuonna 2012 Mbede vapautettiin väliaikaisesti. Hänen tuomiotaan ei kuitenkaan kumottu lopullisesti ja hänen valituksensa käsittelyä vetoomustuomioistuinmessä on jälleen lykätty. **Amnesty on kampanjoinut Mbeden puolesta maailmanlaajuisesti ja työ jatkuu edelleen.**

LÄHTEET

Boksi – työkaluja järjestökouluttajalle

<http://jarjestokouluttaja.ok-opintokeskus.fi/>

Ettei kukaan jää yksin / Viisi videota ja keskusteluaineistoa koulukiusaamisesta

Fredi – Pojat, tasa-arvo ja ihmisoikeudet

http://www.setlementtinuoret.fi/files/5/fredi_julkaisu.pdf

Friidu – Tyttöjen ja naisten ihmisoikeudet

<http://www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/friidu.pdf>

<http://fifi.voima.fi/artikkeli/2011/marraskuu/nuorilta-ostetaan-seksia-arvostuksen-hinnalla>

<http://formin.finland.fi>

Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä, Christina Salmivallin juttu Yliopisto-lehti 11/2011 + Salmivallin tutkimus Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä.

Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan 2008.

Suojele minua kaikelta / Tietoa internetin ja digitaalisen median osuudesta lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön lasten kanssa ja heidän hyväkseen toimiville ammattilaisille. Pelastakaa lapset ry.

Turvataitoja nuorille, Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn, THL 2012, Jussi Aaltonen.

www.amnesty.fi

www.exithanke.fi

www.global.finland.fi

www.ihmisoikeudet.net

www.tietoturvakoulu.fi

www.vaestoliitto.fi

ClimatePartner[®]
climate neutral

Print | ID: 10991-1212-1004

Katso tästä mihin Amnesty ja painotalo Aldus ovat ohjanneet tämän kirjan hiilidioksidipäästömaksut.

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Ihmisoikeuksien puolesta.